

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 1596

Halk Kitapları: 358

Yayın Yönetmeni

Dr. Fatih KURT

Yayın Koordinatörü

Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Baskı Takip

İsmail DERİN

Grafik Tasarım

Uğur ALTUNTOP

Baskı

İleri Matbaacılık

Yeni Bosna Merkez Mah. 29 Ekim Cad. No.:11 B/21

Bahçelievler - İSTANBUL

0212 454 20 00

1. Baskı, Ankara – 2019

Eser İnceleme Komisyon Kararı: 10.04.2019/12

ISBN: 978-605-9962-93-3

2019-34-Y-0003-1596

Sertifika No: 12930

© T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü

Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı

Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı

No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 312 295 72 93 - 94

Faks: 0 312 284 72 88

e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

www.diyanet.gov.tr

Ramazan Günlükleri-I

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

DİB
YAYINLARI

İçindekiler

- 7 : Ön Söz
- 11 Ramazan'ı Karşılarken
- 13 On Bir Ayın Sultanı
- 15 Peygamberimizin Ramazan İle İlgili Hutbesi
- 17 İnnî Sâim (Ben Oruçluyum) Uyarısı
- 20 Ramazan Orucunu Hangi Durumlarda Erteleyebilir veya Bozabiliriz?
- 23 Orucu Bozan ve Bozmayan Hususlardan Bazıları
- 26 Teravih Namazı ve Önemi
- 28 İftar Sofraları
- 30 Ramazan ve Kur'an
- 33 Ramazan'da Kazanacağımız Önemli Bir Alışkanlık: Okumak
- 36 Ramazan ve Sabır
- 39 Müslüman ve Şükür
- 42 Zekâtın Önemi
- 44 Hayırdır Yarışmak
- 46 Zekâtın Şartları, Zekâta Tâbi Olmayan ve Olan Mallar

49	Zekâtın Dağıtımı
52	Arş'ın Gölgesinde Gölgeleenecek Yedi Sınıf İnsan
55	Yedi Sınıf İnsanın İkincisi
57	Yedi Sınıf İnsanın Üçüncüsü
59	Yedi Sınıf İnsanın Dördüncüsü
61	Yedi Sınıf İnsanın Beşincisi
63	Yedi Sınıf İnsanın Altıncısı
65	Yedi Sınıf İnsanın Yedincisi
67	İ'tikaf
69	Namazdaki İşaretleri Gör (Mevlana)
71	Fitre
73	Kadir Gecesi'nin Ardından
76	İslam'ın Temsil ve Takdiminde Doğru Tutumların Belirlenmesi
81	Ramazan'a Veda ve Muhasebe
84	Bayram ve Mahiyeti
87	Sıla-i Rahim (Akraba Ziyareti)
90	Bayram, Kardeşlik ve İyilikte Dayanışma
93	Ülkemizde Ekmek İsrafının Ulaştığı Boyut

Ön Söz

Yüce Allah, insanoğlunu topraktan yaratmış, kendisine Âdem ismini vermiş ve akıl ile donatmıştır. Ancak salt akli ile baş başa bırakmamış, vahye mazhar kılmıştır. Zira akıl hakikati bulmakta büyük bir vasıta olsa da yeterli değildir. Hakikate ulaşmak vahiyle mümkündür. İlk insan Hz. Âdem'in hakikate giden yolda kendisine tâbi olacağı bir peygamber olmadığı için bizatihi kendisine nübüvvet verilmiş, peygamberlik görevini ilk olarak kendisine yapmıştır. Sonra eşine, çocuklarına ve zürriyetine vs. devam etmiştir.

Hz. Âdem, mesajını kendi zamanındaki insanlara tebliğ etmiş, onların dine girmelerine vesile olmuş, fakat o vefat ettikten sonra Hakk'ı ve hakikati hatırlatmak için Allah Teâlâ yeni peygamberler göndermiştir. Yani toplumlar tevhidten sapıp dinden uzaklaşmaya başlayınca, Allah Teâlâ o topluma başka bir peygamber göndermiştir. Hatemü'l-Enbiya Muhammed Mustafa'ya kadar bu böyle devam etmiştir.

Diğer peygamberler İslam'ı sadece kendi toplumlarına tebliğ etmekle vazifelendirilmiş olmalarına rağmen, Hz. Muhammed (s.a.s.) bütün insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için gönderilmiştir. Bu yönüyle o evrensel bir peygamberdir. Evrensel değerleri önce ashabına öğretmiş, sonra ashab ve ardından enbiya varisleri âlimler, dünyanın her yerine dalga dalga ulaştırmaya çalışmışlardır. Hakikati

ve evrensel değerleri insanlara ulaştırma yolu bazen sözlü bazen de yazılı olmuştur.

Peygamberlerden de bir kısmına mesajlarını sözlü olarak tebliğ etmeleri emredilmiş, bir kısmına ise suhuf ya da kitap verilmiştir. Tarih boyunca ilim adamları da bazen va'z u nasihat ile bazen de kitap ya da makale yazarak irşad vazifelerini yerine getirmişlerdir.

Elinizdeki mütevazı eser işte bu amaçla bazı toplumsal hakikatleri insanımıza ulaştırmak, eksiklerimizi tamamlamak ya da unuttuklarımızı hatırlamak amacıyla kaleme alınmıştır. Nasıl ki sevgi ve mutluluk paylaşıldıkça çoğalıyorsa, bilgi de paylaşıldıkça artar. Makalelerimizi ve kitaplarımızı kaleme almak için bazen önümüze çeşitli vesileler çıkmaktadır. Ramazan günleri bunlardan birisidir. Ramazan ayı boyunca camilerde, minarelerde, iftar, teravih, sahur gibi vesilelerle Müslümanların hayatlarında olduğu gibi yazılı ve görsel medyada da büyük bir hareketlilik yaşanmaya başlar. Radyo ve televizyonlar sohbet ağırlıklı programlar yapar. Gazete ve dergilerde de Ramazan sayfaları ve köşe yazıları yerlerini alır. “Ramazan Günlükleri” ismini verdiğimiz bu eser, 2010 yılı Ramazan ayında Yeni Şafak gazetesinde yayınlanan yazılarımızdan oluşmaktadır. Gazeteler, günü birlik okunup bir kenara bırakıldığından dolayı içindeki yazı okunsa da daha sonra istifade etme imkânı bulunmamaktadır. Bu yüzden daha fazla kimsenin istifade etmesi için kitap olarak yayınlamayı düşündük. Zira kitapta yer alan konular her zaman güncelliğini koruyacak niteliktedir ve ne kadar çok kişi tarafından okunursa, iyiliğin yayılmasına o kadar çok katkı sağlamış oluruz. Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
NİSAN 2019, ANKARA

Ramazan'ı Karşılarken

İnsanlık tarihine baktığımız zaman Din'in de kendisi kadar eski olduğunu görürüz. İlk insan Hz. Âdem aynı zamanda peygamber olarak görevlendirilmiştir. Yani aklıyla baş başa bırakılmamıştır. Bu sebeple İslam âlimleri Din terimini “akıl sahiplerini peygamberin getirdiklerini kabul etmeye davet eden ilahî bir kanundur” diye tanımlamışlardır. Yani insana verilen akıl, peygamber ve vahiy ile desteklenmektedir. Dolayısıyla İslam'a göre Din'in kaynağı vahiydir. Bunun için yeryüzünde hiçbir zaman inançsız bir toplum olmamıştır. Zira Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle her topluma muhakkak bir peygamber gönderilmiştir.

Peygamberler, gönderildikleri topluma Allah Teala'dan aldıkları mesajları bazen yazılı ve bazen de sözlü olarak ulaştırmışlardır. Yazılı olarak ulaştıranlardan kimine Kitap, kimine ise suhuf verilmiştir. Gerek yazılı ve gerekse sözlü mesajlarla peygamberler insanları Yaratıcı'nın yoluna davet etmişlerdir. Bu yola Kur'an-ı Kerim, Sırat-ı Müstakim demektedir. Yani dosdoğru yol, Allah'ın ni'met verdiği kimselerin yolu. Bunlar da peygamberler ve peygamberlerin varisleri âlimler, Allah dostları olarak anlaşılmaktadır. Gazaba uğramışların ve azıp sapmışların yollarından uzak olmaları emredilmiş, ancak toplumlar zaman zaman Yaratıcı'nın yolundan saparak yanlış yollara da gitmişlerdir. Azıp

sapanları yeniden sırat-ı müstakim çizgisine çekmek için yeni peygamberler gönderilmiş, bu süreç içerisinde Hz. Muhammed (s.a.s.)'e kadar binlerce peygamber bu zincirin halkaları içerisinde yer almıştır. Sonuçta Hz. Muhammed (s.a.s.) Hatemü'l-Enbiya sıfatıyla peygamberlerin mührü ya da peygamberlik kapısının kapayıcısı olmuştur. Artık kıyamete kadar gelecek olan bütün insanlar onun getirdiği Kur'an'ın nuru ile aydınlanacaklardır.

Bütün peygamberler getirmiş oldukları mesajlarda toplumlarının manevi dünyalarını diri tutmak, onları kötülüklerden uzaklaştırmak, yaratılışlarındaki güzelliği muhafaza etmek, imtihan dünyasında olduklarını hatırlatmak ve benzeri amaçlarla gece gündüz çalışmışlardır. İnsanların bu ve benzeri noktalara ulaşabilmeleri için bazı vesilelere yani kendisini ayakta tutacak payandalara, destek kuvvetlere ihtiyacı bulunmaktadır. Vesiletü'n-necat gerekmektedir. Yani kurtuluş vesilelerine sarılmak insanoglunu ayakta tutacak, sırat-ı müstakim çizgisinde sabit kadem kılacaktır.

İşte İslâmî literatürde bu kurtuluş vesilelerinin genel adına "ibadet" denmektedir. Bunlar bütün inançlarda şu veya bu şekilde vardır. Toplumların kutsal zaman ve kutsal mekân anlayışları bu bağlamda değerlendirilmektedir. Yüce İslam Dini'nde de kutsal zaman ve mekân anlayışı son derece önemlidir ve Ramazan ayı da kutsal zaman deyince ilk akla gelenlerden birisidir. Bu ayın tamamının oruç tutularak geçirilmesi ve bunun insanın ömründe bir kere değil, yaşadığı müddetçe her Ramazan ayında tekrarlanması, yukarıda bahsetmiş olduğumuz periyodik ruhî yenilenmeyi, her türlü kötülükten uzak kalabilmek için nefis arzulara ket vurup ahsen-i takvim mertebesinde insanı muhafaza etmenin en güzel yollarından birisi olduğunu vurgulamamız gerekir.

On Bir Aynın Sultanı

Müslümanların hayatında Ramazan ayının oldukça önemli bir yeri vardır. Yeryüzünün her yıl ilkbaharıyla, yazıyla, sonbaharıyla, kışıyla periyodik bir yenilenmeye tabi tutulduğu gibi Müslümanlar da kutsal gün ve gecelerle ve özellikle de yılda bir kere gelen oruç ayı Ramazanla ruhen yenilenmekte, tazelenmektedir. Kur'an-ı Kerim, onu şöyle tanıtmaktadır:

“Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden Ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir.”¹

Görüldüğü gibi Ramazan ayının ayırıcı özelliği, içinde Kur'an'ın indirilmiş ve oruç gibi muhteşem bir ibadetin bulunmuş olmasıdır. Üstelik Kadir Gecesi gibi bin aydan hayırlı bir gecenin de bu ay içerisinde bulunmasıdır. Yaşayan hiçbir inançta Ramazan ayı gibi diğer aylardan bu derece ayrı ve üstün özellikleri olan bir ay anlayışı bulunmamaktadır. Teravîh namazlarıyla, Kur'an tilavetine verilen önemle,

1 Bakara, 2/185

camilerde bülbüller gibi şakıyan hafızların mukabeleleriyle on bir ayın sultanı ismini hak eden Ramazan ayı İslam'ın ve Müslümanların aynı zamanda en önemli alamet-i farikalarındandır. Mü'minler, İlâhî bir ihsan olarak bu günleri birer güzel fırsat bilerek değerlendirirler. Rablerine olan kulluk derecelerini gösterir, O'na muhatap olabilme gayreti içine girerek, tam bir ihlâs ve şuurla ibadet ve taate koşarlar.

Allah Resûlü Efendimiz, bu ay ile ilgili şunları söylemiştir:

“Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur.”²

Hız. Enes anlatıyor: “Resulullah (s.a.s.)’a “Ramazan’ın dışın-da hangi oruç efdaldır?” diye sorulmuştu, şu cevabı verdi: “*Ramazan’ı ta’zim için Şa’ban ayı.*” Tekrar soruldu: “Hangi sadaka efdaldır?” “*Ramazan’da verilen*” cevabını verdi.”³

Ramazan ayının dinî olduğu kadar toplumsal bir yönü de vardır ki, bu da din sosyolojisi açısından incelenmeye değer bir husustur. Modernleşme sürecinde sürekli bireysel hayatın öne çıktığı, insanların yalnızlığa itildiği, özellikle Batı toplumlarında gün geçtikçe yalnız yaşayan ve evlerinde yalnız olarak ölüp günlerce sonra dışarıya sızan kokudan öldüğü fark edilen bir dünyada Ramazan ayı Müslüman toplumlar için bir ilaç, bir sosyolojik kurtuluş aracı vazifesi de görmektedir. Zekâtın bu ayda verilmesinin teamül hâline getirilmesi, fitre uygulaması; iftar sofralarında bereketin, kardeşliğin, sıcaklığın, dostluğun, kaynaşmanın kendisini göstermesi ve her Ramazan’da çiçek açar gibi yeniden açması muhteşem bir zenginliktir. Minareler arasında parlayan mahyalar işte bütün bunlardan dolayı “**ON BİR AYIN SULTANI ŞEHR-İ RAMAZAN**” diye haykırmaktadır.

2 Buhari, Savm 5

3 Tirmizi, Zekât 28

Peygamberimizin Ramazan İle İlgili Hutbesi

Allah'ın Resülü Hz. Muhammed (s.a.s.), ashabını çeşitli vesilelerle aydınlatıyor, Cahiliyye döneminin karanlıklarını birer birer silmeye çalışıyordu. Bunun için her türlü vesile ve imkândan istifade ediyor, çok önemli bulduğu hususları hutbeden dile getiriyordu. Bir defasında yine çok önemli konulardan birisi olan Ramazan ile ilgili bilgilendirici konuşma yapmak istemiş ve bunu hutbeden dile getirmişti. Selman-ı Farisî konuyu şöyle rivayet etmektedir:

Allah'ın Resülü, Şaban'ın son gününde bize bir hutbe irad ederek dedi ki: “Ey insanlar! Ramazan ayı büyük ve bereketli bir aydır. Sizin kapınıza dayanmaktadır. Öyle bir aydır ki, onda bir gece vardır, bin aydan daha üstündür. Allah, bu ayın orucunu farz, gece ibadetini nafile kılmıştır. Kim ki hayırdan bir hasletle bu ayda Allah'a yaklaşırsa, tıpkı başka aylarda farz vazifesini yerine getiren bir kimse gibi olur. Kim ki bu Ramazan ayında bir farzı yerine getirirse başka aylarda yetmiş farzı yerine getiren bir kimse gibidir. Bu ay sabır ayıdır. Sabrın karşılığı da cennettir. Bu ay yardımlaşmanın, hâl hatır sormanın ayıdır. Bu öyle bir aydır ki, mü'minin rızkı bu ayda artar. Kim ki bu ayda oruçlu bir kimseye iftar yemeği verirse, onun günahlarına mağfired olur. Onun boynunun ateşten azad edilmesine vesile olur ve onun ecri gibi iftara gelene de ecir verilir, onun ecrinden de hiçbir şey eksilmez.”

Sahabeden bazıları, “Ey Allah’ın Resûlü! Her birimizin yanında birisine iftar yemeği yedirecek güç yoktur.” dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Allah bu sevabı bir hurma ile iftar ettirene, bir bardak su içirene, bir yudum süt içirene de verir. Ramazan ayının başlangıcı rahmet, ortası mağfiret, sonu da ateşten azad edilmektir. Bu ayda kölelerin vazifesini hafifleten bir kimseyi Allah affeder, ateşten azad eder. O halde bu ayda dört hasleti çok yapınız; bunlardan ikisiyle Allah’ı razı edersiniz. Diğer ikisine de muhtaçsınız. Allah’ı razı edecek iki şey, Allah’tan başka ilah olmadığına şahadet etmeniz ve Allah’tan af talebinde bulunmanızdır. Son ikisi ise, Allah’tan cenneti ve cehennem azabından korunmayı istemenizdir. Kim ki oruçlu bir kimseye su içirirse, Allah benim havuzumdan ona öyle bir su içirir ki, artık o cennete girinceye kadar susamaz.” buyurdu.⁴

Allah Resûlü Efendimizin bu hutbesinde öne çıkan hususlar şunlardır:

- Ramazan ayının diğer bütün aylardan faziletli, bereketli ve üstün olması.
- İçinde yapılan ibadet, hayır ve hasenatın büyük sevaplara vesile olduğu hususu.
- Ramazan ve oruç deyince akla gelen ilk kelimenin sabır, sabrın karşılığının da cennet olduğu gerçeği.

Hülasa, yardımlaşma, dayanışma, hâl hatır sorma, komşularla ve akrabalarla daha sıkı ilişkiler içerisinde olma, Ramazan ayının her anının özellikle de bin aydan hayırlı olan Kadir Gecesi’nin iyi değerlendirilmesi hususlarına bu hutbede dikkat çekilmektedir.

4 Terğib, 2/218

İnnî Sâim (Ben Oruçluyum) Uyarısı

Birisi size sorsa “niçin oruç tutuyorsun?” diye, verilecek pek çok cevap vardır. Allah emrettiği için, sağlığa faydalı olduğu için, Allah’ın verdiği nimetlere şükretmek için...vs. Ancak İslam’ın toplumsal yönünü dikkate aldığımız zaman verilecek en güzel cevaplardan birisi “kötülüklerden uzaklaşıp, iyi bir insan olmama yardımcı olsun diye” cümlesi olabilir. Nitekim Allah Resûlü (s.a.s.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

“Aziz ve celil olan Allah: “İnsanın oruç dışında her ameli kendisi içindir. Oruç benim içindir, mükâfatını da ben vereceğim.” buyurmuştur. Oruç kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu gün kötü söz söylemesin ve kavga etmesin. Şayet biri kendisine söver ya da çatarsa: ‘Ben oruçluyum’ desin. Muhammed’in canı kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir. Oruçlunun rahatlayacağı iki sevinç anı vardır: Birisi, iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabıyla Rabbine kavuştuğu andır.”⁵

Bu hadis-i şerifi her okuduğumda sanki Efendimiz aramızda imiş ve bu cümleler fem-i muhsininden yeni çıkmış gibi geliyor bana. Ne kadar canlı, ne kadar zamanı okuyan

5 Buhârî, Savm 9; Müslim, Sıyam 163

ve ona göre çözüm üreten evrensel bir söz. “*Oruç kalkandır.*” Neye karşı? Kötülüklerle karşı. Din psikologları şüphesiz bu hususla ilgili araştırmalar yapmaktalar. Şu kadarını söyleyeyim, yapılan bir araştırmada Müslüman toplumlarda işlenen suçlar Ramazan ayında diğer aylara nazaran %90 nispetinde düşmektedir. Bu sonuç, Allah Resûlü’nün mucizevî sözünün bir tezahürüdür. İbadetlerin en önemli hikmetlerinden birisi de insanın hem kendisine ve hem de topluma zarar veren kaba-saba yönlerini cilalamak ve terbiye etmektir. Bir taraftan okuyup bilgi sahibi olarak cehaletten kurtulmaya çalışırken, diğer taraftan namazla, oruçla vs. kendimizi otokontrole tabi tutup, sevgi medeniyetinin birer ferdi hâline gelmeliyiz.

Oruç, insana tahammülü öğretir. Ağustos sıcağında sırf Rabbimizin rızası için 16 saat onun yasaklarına uyararak oruç tutmak, en ileri tahammül eğitimlerinden birisidir. En küçük bir tartışmada dahi birbirine tahammül edemeyip kaba kuvvete başvuran insanların mevcut olduğu bir toplumda yaşamaktayız. Böyle bir ortamın oluşmasına âdeta seddü’z-zerâî (kötülüğe sebep olacak yolları tutmak) kabîlinden engel olan oldukça mühim bir ibadettir.

Allah Resûlü (s.a.s.) yine bir gün gençlerden oluşan bir topluluğun yanından geçerken onlara şöyle hitap ediyor: “*Ey gençler topluluğu! İcinizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü bu, gözü (haramdan) daha fazla sakındıran, ırz (ı korumaya) kalkın olan yegâne çaredir. Kimin evlenmeye gücü yetmezse oruç tutsun. Çünkü oruç, şehveti kesen bir çaredir.*”⁶

İnsanlık tarihinde her zaman sevgiye, barışa, hoşgörüyeye ve tahammüle ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için İslam’ın ibadetleri evrenselidir. Nitekim oruçla ilgili ayette de bu husus dile ge-

6 Buhârî, Nikâh 2-3

tirilmektedir: “Ey iman edenler! Sizden önceki (ümme)tlerle farz kılındığı gibi size de oruç farz kılındı. Umulur ki, korunursunuz.”⁷

Dikkat ederseniz sonu “korunursunuz” kelimesiyle bitti. O zaman barış, huzur, kardeşlik, tahammül, özetle adam gibi adam olabilmek için “innî sâim” (ben oruçluyum) diyelim ve Ramazan’da kazandığımız bu terbiyeyi diğer on bir ay boyunca sürdürüelim.

Ramazan Orucunu Hangi Durumlarda Erteleyebilir veya Bozabiliriz?

Kur'an-ı Kerim'de orucun farz kılındığını bildiren ayetin⁸ hemen ardından gelen ayette şöyle denilmektedir: “(Oruç) sayılı günlerdendir. Artık sizden kim hastalanırsa veya yolculuktaysa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde (tutsun). Oruca güç yetiremeyenlerin fidye vererek (her gün için) bir yoksulu doyurması gerekir. Bununla birlikte gönülden gelerek kim bir iyilik yaparsa o kendisine sevap kazandırır. Takdir edebilirsiniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.”⁹ 185. ayette aynı cümleler te'kid amaçlı olarak tekrarlandıktan sonra “Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez.” ifadesi yer almaktadır.

Mü'minlere güçlerinin üzerinde bir sorumluluğun yüklenmediği Miraç'ta Allah Resûlü'ne verilen hediyelerden biridir.¹⁰ Bu sebeple bazı hâllerde Ramazan orucunu ertelemek veya bozmak için de gerekli kolaylıklar ayet ve hadislerde gösterilmiştir. Bu hâlleri kısaca özetlemeye çalışalım:

1. Hastalık Hâli: Hastalığının uzamasından ya da ağırlaşmasından endişe eden kimse orucunu erteleyebilir ve bozabilir. Oruç tuttuğu takdirde hasta olacağı kuvvetle muhtemel bulunanlar da genellikle hasta kapsamında kabul edilmiştir.

8 Bakara, 2/183

9 Bakara, 2/184

10 Bkz. Bakara, 2/286

2. Yolculuk Hâli: Seferîlik şartlarını taşıyan bir kimsenin Ramazan orucunu daha sonra kaza etmek üzere erteleyebileceği konusunda âlimler arasında fikir birliği vardır. Yolculuğa çıkacağı için orucunu erteleyecek kişi oruca niyet etmemelidir. Eğer oruca başladıktan sonra yolculuğa çıkarsa bunu tamamlaması gerekir. Bozarsa kaza gerekir, ancak Şafii mezhebine göre cinsel ilişkiyle bozmuşsa kefaret, diğer hâllerde sadece kaza gerekir.

3. Gebelik ve Emzirme Hâli: Hz. Peygamber'in bazı hadislerine dayanarak oruç tuttuğu takdirde kendisi veya karındaki ya da emzirdiği bebek zarar görecektse, kadının orucunu erteleyebileceğine ve başladığı orucu bozabileceğine hükmedilmiştir.

4. Yaşlılık Hâli: Yaşlı olan kişi oruç tutamayacak bir durumda ise, ancak ileride gücünü toplayıp tutabileceği umudu varsa orucunu erteleyebilir; fakat tutamayacağı oruçları kaza etme umudu yoksa her gün için bir fidye verir.

5. Hayatî tehlikeye yol açacak ölçüde açlık ve susuzluk hâli ve ayrıca cana kast tehdidi orucu bozma sebebidir. Ölüm tehlikesinin kesinlik taşıması halinde oruca devam etmesi haram sayılmıştır.

6. Kadınlar âdet günlerinde ve loğusalık hâllerinde oruç tutmazlar, Ramazan sonrası gününe gün kaza ederler.¹¹

Bir kimse oruç tutmasına engel bir hastalığa maruz kalmışsa ve hastalığının da tedavisi imkânsız görünüyorsa, her gün için fidye verecektir.

Özellikle hava şartlarının zorlamasından ya da işin ağırlığından kaynaklanan sebeplerle orucunu erteleme ya da bozma hususu ile ilgili bir durum söz konusu değildir. Zira oruç bir

11 Daha geniş bilgi için bkz. İbrahim Kafi Dönmez, "Oruç", DİA, 33/420

sabır imtihanıdır. Buna tahammül ederek, bolca sevap kazanmayı hedeflemek gerekir. Bununla birlikte yetkililerin, işverenlerin çalışanlarının bu durumlarını dikkate alarak Ramazan ayı çalışma planlarını olabildiğince kolaylaştırmaları, rahat bir ortamda oruçlarını tutabilecekleri imkânları sağlamaları gerekir. Bu durum çalışanların amirlerinden talep edebilecekleri temel hakları, amirlerin ve patronların ise görevleridir.

Orucu Bozan ve Bozmayan Hususlardan Bazıları

1. Oruçlu olduğunun farkında olmasına rağmen kasten yiyip içmek ve cinsel ilişkide bulunmak orucu bozar, kaza ve keffaret gerektirir.

2. Oruçlu olduğu halde unutarak orucu bozacak bir eylemi yapmaya başlayan kimseye, “Sen oruçlusun” denildiği halde, hiç aldırış etmeyerek devam etmesi orucu bozar ve kaza gerektirir. Ancak hemen vazgeçerse orucu bozulmaz. Bu hususta farz, vacib ve nafil oruçlar arasında bir fark yoktur. Çünkü unutma ve yanılma ile yapılan işler bağışlanmıştır.

3. Oruçlu olduğunu bildiği halde bir kimse dikkatsizliğinden dolayı örneğin abdest veya duş alırken boğazından aşağı su kaçsa veya ağzına yağmur ve kar taneleri düşüp midesine doğru gitse ya da yüzerken su yutsa vs. orucu bozulur ve üzerine kaza gerekir.

4. Oruçlu olduğunu bile bile dişe ilaç olarak konulan bir nesnenin mesela karanfilin yutulması orucu bozar ve kaza gerektirir.

5. Buruna akıtılan ilaç, yemek borusu ve mide ile bağlantısı olduğu için eğer çok miktarda olursa orucu bozar, mideye inmeyecek kadar az olursa bozamaz.

6. Kulağa ve göze damlatılan ilaç orucu bozmaz. Diş çek-tirme ve dolgu işlerinde boğazdan aşağıya bir şey gitmezse bozulmaz; morfin işlemi ise şüphelidir, bu yüzden âcil olmayan durumlarda iftar beklenmelidir.

7. Dışarıdan bir yaraya konulan ilaç, boşluğa kadar gitse de orucu bozmaz. Vücutun derisini yırtarak içeriye gidip kaybolan bir demir, bir kurşun parçası hakkında da hüküm böyledir. Buna göre iğne ile de orucun bozulmaması gerekir. Fakat daima ihtiyat yolunun gözetilmesi ve eğer zaruret durumu söz konusu değilse iftarın beklenmesi iyidir. Bununla birlikte gıda alma amaçlı iğne ve serum gibi uygulamalar orucu bozar.

8. Ağıza su verip çalkaladıktan sonra ağızda kalan yaşlığın tükürükle beraber yutulması orucu bozmaz.

9. Dişlerin arasından çıkan kanın boğaza gitmesi orucu bozmaz.

10. Göz yaşı veya yüz teri ağıza girecek olsa, bakılır: Eğer bir ve iki damla gibi az bir şey ise, orucu bozmaz. Çünkü bundan kaçınmak mümkün değildir. Fakat tuzluluğu bütün ağız içinde duyulacak derecede fazla olup da oruç hatırda iken yutulacak olsa, orucu bozar.

11. Yenilmesi kastedilmeyen ve kendisinden kaçınılması mümkün olmayan bir şeyin içeriye gitmesi, örneğin ilaç olarak ağrıyan diş konulan karanfilin tadının tükürükle boğaza kaçması, uçan bir sineğin boğaza kaçması vs. orucu bozmaz.

12. Dişlerin arasında kalmış olan bir yemek kırıntısı yutulsa, bakılır: Eğer az bir şey ise, orucu bozmaz; fakat çok olursa bozar. Nohut tanesinden küçük olan şey azdır, nohut tanesi kadar olan şey de çoktur. Bu bir ölçüdür.

13. Dişlerin arasında kalan susam veya buğday tanesi gibi pek az bir şeyi yutmak orucu bozmaz. Fakat böyle bir şey dışarıdan alınıp yutulursa, orucu bozar. Ancak böyle pek az bir şey ağza alınıp çiğnense oruca zarar vermez. Çünkü bu ağız içinde dağılır, bir zerre hâline gelir.

14. Bir istifra, kendiliğinden gelince bakılır: Eğer ağız dolusu olmayıp içeriye dönerse, orucu bozmaz. Ancak böyle bir istifra kısmen veya tamamen sahibi tarafından geriye çevrilirse orucu bozar.

15. Karı-kocanın birbirlerine yalnızca sarılması, öpmesi ve oynaması ile oruç bozulmayacağı gibi, yalnız bakmak ve düşünmek sonucu olarak inzal olmakla da bozulmaz.¹²

12 Daha geniş bilgi için bkz. Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali

Teravîh Namazı ve Önemi

Rahatlatmak, dinlendirmek anlamlarına gelen “tervîha” kelimesinin çoğulu olan teravîh, Ramazan ayında yatsı namazı ile vitir namazı arasında kılınan sünnet-i müekkeke bir namazdır. Sünnet-i müekkeke Hz. Peygamber (s.a.s.)’in terk etmeksizin yaptığı amel demektir. Sünnet-i gayr-i müekkeke ise bazen terk ettiği amellerdir (ikinci namazının sünneti ve yatsı namazının ilk sünneti gibi). Her dört rekâtın sonunda biraz dinlenerek kılınması müstehap olduğu için bu ismi almıştır.

Hz. Peygamber (s.a.s.), “*Kim inanarak ve sevabını Allah’tan bekleyerek Ramazan namazını (teravîh) kılırsa, onun geçmiş günahları bağışlanır.*”¹³ diyerek Müslümanları bu namaza teşvik etmiştir. Teravîh namazını cemaatle kılmak sünnettir. Hz. Peygamber (s.a.s.), ilk zamanlarda cemaatle kıldırılmış, daha sonra farz zannedilir endişesiyle bundan vazgeçmiştir. Hz. Ömer zamanında yeniden cemaatle kılınmaya başlanmıştır.¹⁴ Bu namaz 20 rekâttır. İki rekâta bir selam verilip, dört rekatta bir dinlenilmesi müstehaptır. Yani dinlenirken tehlil, salât ü selam okunabilir.

Teravîh namazı, Ramazan ayının en önemli alamet-i farikalarından (ayınca özelliği) birisidir. Yani oruca başlamadan

13 Müslim, “Salatü’l-Müsafirin” ve “Kasruha”, 174

14 Buhari, Salatü’t-Teravîh”, 1

teravih kılınmakta ve Ramazan ayının gölgesini üzerimizde ilk olarak hissettirmektedir. Dünyanın her yerinde Müslümanların camilere koşmasına, Cuma ve bayram namazlarının dışında camilerin kalabalık cemaatle dolup taşmasına, muhteşem bir manevi atmosferin oluşmasına vesile olmaktadır.

Teravih namazı, başta Mekke Medine olmak üzere dünyanın birçok İslam ülkesinde çoğunlukla hatimle ya da her rekâta uzunca ayetler okunarak, ta'dil-i erkâna azami derecede uyarak kılınmaktadır. Ancak bizim ülkemizde eskiye göre nispeten düzelme olsa da teravih namazları çok hızlı kılınmaktadır. Ayetler sakin, hazin ve anlamları düşünülerek değil de kavga eder gibi (hâşâ) okunmaktadır. "Falan camide hızlı kıldırılıyormuş, filan camide yavaş kıldırılıyormuş" gibi dakikalarla hesaplar yapılan konuşmalar namazın ruhuna uygun bir anlayış değildir. Teravih namazında ta'dil-i erkâna riayet gereksizdir gibi bir anlayış üzerine oturtulmuş gibi bir manzara ortaya çıkmaktadır ki, bu oldukça yanlış bir tutumdur. Bazen yurt dışından gelen misafirlerimizle seçerek en yavaş kıldığını düşündüğümüz bir camiye gidiyoruz, misafirlerimiz şaşırıp kalıyorlar. Türkiye'de teravih namazı hep böyle mi kılınıyor, diyorlar. Biz de izah etmeye çalışıyoruz, ancak mahcup da oluyoruz. Kur'an'ın 30 küsur ayetinde "İnsan acelecidir" ifadesiyle insanın aceleciliği eleştirilmektedir, ancak bu aceleciliği namazda dahi yapmak ne kötü bir anlayıştır. Hatimle kılınan yerlerin dışında en hızlı kılınan yerle en yavaş kılınan yer arasında en fazla 5-10 dakika arası fark vardır. Ancak bu kadarcık zaman farkı cemaat arasında oldukça sorun meydana getirmektedir.

Başta imamlarımız cemaatlerine namazda ta'dil-i erkân ve huşû meselelerini anlatmalı ve namazda huşû ile geçirilen dakikaların insanın ömründe geçirebileceği en hayırlı, en mu-kaddes anlar olduğu, bir daha bu fırsatı ele geçiremeyebileceği, kıldığımız her namazı son namazımızmış gibi kılmamız gerektiğini sık sık dile getirmelidir.

İftar Sofraları

Ramazan ayının güzellikleri o kadar çok ki, iftar anını yaşamak, kardeşlik ve kaynaşma anlayışını geliştiren iftar sofralarında bulunmak bu güzelliklerden biridir. Allah Res l  (s.a.s.), bir hadis-i şerifinde şoyle buyurmaktadır: “... Oruçlunun rahatlayacağı iki sevinç anı vardır: Birisi, iftar ettiği zaman, diğerisi de orucunun sevabıyla Rabbine kavuştuğu andır.”¹⁵

Özellikle, sıcakların oldukça aşır olduğu ve günlerdir devam ettiği şu günlerde iftar anını beklemek biraz daha kendisini hissettirmektedir. Belki kısa kış günlerinde bunun çok fazla farkında olunamıyor, ancak hadis-i şerifin anlatmak istediği husus bu Ramazan’da daha iyi anlaşılmış oldu.

Ramazan dışında evimizde bile çoğu zaman toplu olarak sofraya oturma imk nımız olmuyor. Baba bazen geç geldiği, çocuklar da okuldan gelir gelmez yemeklerini yedikleri için, herkes ayrı ayrı bu işi yapmış oluyor. Ramazan’da bunlar söz konusu olmadığı için çekirdek ailede bile otuz gün boyunca herkes sofraya başında hazır vaziyette ezanı bekliyor. O anda sıcak sohbetler, belki on bir ay boyunca yaşanmayan güzel anlar yaşanıyor. Tam olarak aile içi kaynaşma ve sevgi yumağı oluşturmaya vesile olmuş oluyor, iftarı bekleme anı. Hele bir de iftara davetli misafir varsa, halka daha da genişliyor, akraba ve komşularla olan iftar anını bekleme muhabbetleri

15 Buhari, Savm 9

sofradaki yemeklerin tadına tad katıyor. Bu hazineden mahrum toplumların böyle bir güzelliği yaşayabilmeleri için neler vermeye razı olabileceklerini düşünabiliyor musunuz?

İftar sofralarına komşuların birbirlerini davet etmeleri birlik, beraberlik ve kaynaşmaya vesile olan önemli bir fırsattır. Dargınların, küskünlerin barışmasına gerçekten büyük katkı sağlayacaktır. Allah Resûlü (s.a.s.), “Müslüman bir kimsenin müslüman kardeşine üç günden fazla dargın durarak birbirleriyle karşılaştıkları vakit birinin yüzünü bu tarafa, ötekinin de öteki tarafa çevirmesi ve bu dargınlıklarını sürdürmeleri helâl değildir. Bu ikisinden en hayırlı olanı da selâmı önce başlatandır.”¹⁶ buyurmaktadır. Öyleyse dargın taraflardan hangisi iftara önce davet ederse sevabın çoğunu o alacaktır. Davet edilen de Ramazan’ın meydana getirdiği manevi atmosferin etkisi altında bunu daha kolay kabul edecek ve dargınlık bitecektir.

Son on-on beş yıldan bu yana şehirlerimizde toplu iftar sofraları kurulmaktadır. Bazen belediyeler, bazen sivil toplum örgütleri buna öncülük yapmaktadır. Esasında geçmişimizle de bağlantılı olan bu uygulama güzel bir geleneği de canlandırmış olmaktadır. Fakat bunu yaparken düzenli, gösterişten uzak, fakir fukarayı rencide etmeyerek öne çıkarmak şeklinde olmalıdır. Zenginlerin bulunduğu lüks iftar sofralarının bu anlamda çok da uygun olduğunu söylemek zordur. Aralarında hiç olmazsa yarı yarıya muhtaç insanın da olması gerekir. Yani fakir ve zengin yan yana iftar sofralarında buluşması örnek bir manzara oluşturacaktır. Hele bazı iftar sofraları var ki, ezan okunur, yemekler yenmeye başlanır. Ardından çaylar gelir, konuşmalar devam eder. Biraz sonra yatsı ezanı okunmaya başlar. O arada sadece birkaç kişi akşam namazını kılmak için kalkmıştır. İftar sofrası etrafında toplanan bu kardeşlerimizin akşam namazlarıyla iftar sofralarını taçlandırmaları ne muhteşem bir güzellik oluşturur.

16 Buhari, 7/90

Ramazan ve Kur'an

Birbirine ne kadar da yakışan iki kavram. Biri diğ-
erinin içinde. Yani Ramazan Kur'an'ın içinde, Kur'an
da Ramazan'ın¹⁷ Kur'an olmasaydı oruç ayı Ramazan'dan
haberimiz olmayacaktı. Ramazan'da indiği için ise bu ayda
Kur'an'la olan yakınlığımız daha da artmaktadır. Hele öyle
bir gece vardır ki bu ayda, bin aydan hayırlı ve meleklerin
sabaha kadar yeryüzüne indiği ve dua ettikleri Kadir Gecesi;
o da Kur'an'ı sanıp sarmalamış, Kur'an kendisinin o gece in-
diğini haber vermiştir.¹⁸

O zaman şunu rahatlıkla söylememiz gerekir ki, Ramazan
ayında Müslüman'ın oruç ve namaza ilave olarak yapması
gereken en önemli nafîle ibadet Kur'an okumaktır. Kur'an
okumanın ne kadar büyük sevap olduğu ile ilgili birçok ha-
dis olduğunu biliyoruz. Mesela, “*Kim Allah'ın kitabından bir
harf okursa, onun için bir sevap vardır. Her sevap da on misli
kadar artar. 'Elif-lâm-mîm' bir harftir, demiyorum; elif bir harf,
lâm bir harf, mîm de bir harftir.*”¹⁹ hadisi bunlardan birisidir.

Kur'an, okunmak, anlaşılacak ve yaşanmak için gön-
derilen bir kitaptır. Lafızlarını telaffuz etmek ibadet oldu-
ğu gibi anlamak için düşünmek de ibadettir. “*Andolsun, biz*

17 Bakara, 2/185

18 Kadr, 97/1

19 Tirmizi, Sevabü'l-icâz, s. 32-35

*Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık, o halde düşünüp ibret alan yok mu?*²⁰ diyerek buna Kur'an'ın bizatihi kendisi dikkat çekmektedir. Ramazan ayı Kur'an ayıdır, ancak onun gerçekten Kur'an ayı olduğunu gösterebilmemiz için bu ayda elimizden düşmemesi gerekmektedir. Okumasını bilmeyenler öğrenmeli, çünkü vahyin vasıtaları olan o harflerin, lafızlarının telaffuzu önemli bir ibadettir; okumasını bilenler bol bol okumalı; ayrıca anlamak için tefsirlerine müracaat etmelidirler.

Bir ömür yaşayıp da Kur'an'ı okumasını öğrenememiş, Yüce Allah'ın kelamı olan o mübarek lafızları telaffuz etmekten mahrum kalmış olmak büyük bir talihsizliktir. Muhtelif sebeplerle buna imkân bulamayan Müslümanları belki anlayışla karşılayabiliriz, ancak bu imkâna ulaşabilecekken oralı olmayanların söyleyebilecekleri bir mazeretinin bulunmadığı kanaatindeyim. Bu problemin çözümü için yollar aramalı, örneğin müftülüklerimizin kontrolünde akşam kursları düzenleyerek camilerimizdeki din görevlilerimizin desteğiyle vatandaşlarımıza Kur'an okumasını öğretmeliyiz. Düzenli bir programla en fazla bir ayda bu mümkündür. Ancak niyet, azim ve her şeyden önemlisi aşk gerekir. Vahyin vasıtalarını telaffuz edememenin ızdırabını duymak gerekir. Hacca ve umreye gittiği zaman Beytullah'ta ve Mescid-i Nebevî'de elinde Kur'an olmayan bir milletin mensubu olarak tanınmanın üzerine yüklediği ağır sorumluluğu hissetmesi gerekir. Her şeyden önemlisi Allah Resûlü'nün, *"hafızasında Kur'an'dan hiçbir şey bulunmayan bir kimse harabe haline dönmüş bir eve benzer."*²¹ sözünü düşünmesi ve *"Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir."*²² müjdesine gönül vermesi gerekir.

20 Kamer, 54/40

21 Tirmizi, 4, 250

22 Buhari, Fedail, 21

Kur'an, insanlığı aydınlatan bir nurdur ve kıyamete kadar da aydınlatmaya devam edecektir. Kur'an'ın nuru Allah Resûlü Efendimiz (s.a.s.)'e de sirayet etmiş, onu "sirâcen münîrâ (etrafını aydınlatan lamba)"²³ hâline getirmiştir. Bizim de Peygamberimizin yolunu takip ederek önce Kur'an'la aydınlanmamız, sonra da onunla aydınlatmamız gerekmektedir. Akif'in dediği gibi: *Beşerin derdine dermandır ancak Kur'an / Kur'an'sız canavardan da beterdir insan.*

23 Ahzab, 33/46

Ramazan'da Kazanacağımız Önemli Bir Alışkanlık: Okumak

Okumak kelimesinin Arapçası “kıraat”, Kur’an ile aynı kökten gelmektedir. Zaten Kur’an’ın kelime anlamlarından biri de “okunan” demektir. Belki bu sebeple ilk gelen ayet de “ikra’ (oku)” kelimesiyle başlamıştır: “*Yaratan Rabb’inin adıyla oku., ...O kalemle (yazmayı öğretmiştir, insana bilmediğini öğretmiştir.*”²⁴ Burada söz konusu olan Ceb-rail (a.s.)’in getirdiği ayetlerin okunmasıdır.

İslam medeniyetinin üzerine inşa edildiği en önemli temel direklerden birisi hatta birincisi “okumak” desek abartmış olmayız. İlk gelen ayetin bunu emretmesi ve üstelik “kalem”den bahsetmesi, bu düşüncemizi desteklemektedir. Okunması gereken Kitab’ı (Kur’an’ı) okumak, ya da okunması gereken Kitab’ı daha iyi anlamak için başka kitapları okumak. Sadece kitapları okumakla kalmayıp, kâinatı ve içindekileri tefekkür içerikli bir okumaya tâbi tutmak.

“Oku” diye başlayan ayetler geldikten sonra Allah Resû-lü’nün (s.a.s.) evine gelip örtünerek yattığında gelen ikinci vahiy de tamamen birinci vahyin devamı niteliğindedir: “*Ey örtüsüne bürünüp gizlenen! Kalk ve uyar. Rabbini yücelt. Elbise-ni temizle.*”²⁵ Yani bu ifadelerden Hz. Peygamber’in okuduk-larını, öğrendiklerini insanlara anlatması, onları cehaletten

24 Alak, 96/1, 4, 5

25 Müddessir, 74/1-4

kurtarması, temizliğe dikkat etmesi ve insanların da temiz olmalarını sağlaması istenmektedir.

Bu ayetlerin dışında Kur'an'da onlarca yerde okumanın, öğrenmenin, ilmin, irşadın önemi oldukça vurgulu ifadelerle dile getirilmektedir. Peygamber Efendimizin hadislerinde de yüzlerce kez aynı vurguda konunun önemi ele alınmaktadır: *“İlim kadın erkek her Müslümana farzdır”, “Beşikten mezara kadar ilim öğrenmeye çalışınız”, “İlim Çin’de de olsa talep edin, öğrenin”* vs. bunlardan birkaçıdır.

O zaman şu soruyu sormamız gerekiyor: Medeniyetinin iki temel kaynağında bu kadar vurgulu emir ve tavsiyelerle canlı tutulan “okuma, öğrenme” konusundaki tutumumuz ve durumumuz ne kadar iç açıcı. Okunması gereken Kitab'ı ve onu daha iyi anlamak için başka kitapları yeterince okuyor muyuz? Esasında Ramazan ayı okuma alışkanlığını da kazanıp diğer on bir ay boyunca bu alışkanlığı devam ettirmek için bir fırsattır. Bunun için mutlaka bir okuma planlaması yapmamız gerekir. Televizyon başında gereksiz programları seyrederek geçirdiğimiz saatlerin hesabını nasıl vereceğimizi düşünerek, hem bu durumdan kurtulmak ve hem de bu önemli işi yerine getirmek için her gün en az yarım saat, bir saat ama sürekli okuma yapmalıyız. Damlaya damlaya göl olur misali yıla vurduğumuzda okuduğumuz kitap sayısı oldukça artacaktır. Yeter ki, istikrarlı bir şekilde okuyalım. Okuyan toplumların ne kadar bilinçli, ne kadar tahammüllü, ne kadar sağduyulu olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. “Cehalet bütün kötülüklerin anasıdır”. Ölümle sonuçlanan kavga-gürültülerin en yoğun yaşandığı yerlerde toplumun okuma seviye ve alışkanlıklarının çok düşük olduğunu görmekteyiz. Niçin? Çünkü insanların tartışmaya başlar başlamaz söyleyebileceği sözün en fazla iki dakikada bitiyor. Sonra kaba kuvvet kendiliğinden

geliyor. Kavgalar, gürültüler, aile içi ya da toplumun çeşitli katmanlarındaki huzursuzluklar baş gösteriyor.

Aşağıdaki araştırma sonucuna bakalım ve şu Ramazan hürmetine kendimize biraz çekidüzen verelim: Fransa'da kişi başına 7, İsveç'te 10, Japonya'da ise 25 kitap düşerken bizde maalesef 7 kişiye bir kitap düşüyor. Ülkemizde toplam 10 milyon civarında kitap varken İsveç'te 45 milyon kitap bulunmaktadır. İsveç'in nüfusu 9 milyona yakın, Türkiye'ninki 80 milyonu aşkın. Bir zamanlar en çok okuyan bir toplum idik ve medeniyetimiz zirve yapmıştı. Yeniden aynı duruma gelmek için haydin kardeşler okumaya.

Ramazan ve Sabır

Sözlükte “dayanma, dayanıklılık” gibi anlamlara gelen sabır, ahlakî bir kavram olarak, başa gelen musibetlerden dolayı Allah’tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, yakınmamak, sızlanmamak; nefse ağır gelen ve hoşla gitmeyen şeyler karşısında sükûnet ve dayanma gücü demektir. Bundan dolayı sabır, Kur’an’ın üzerinde çokça durduğu önemli bir meziyettir ve 70 kadar yerde geçmektedir. Asr Sûresi’ne “Sabır Sûresi” diyenler de olmuştur. Bir yandan insanoğluna lütfedilmiş önemli bir nimet, diğer yandan insanın her zaman karşı karşıya kaldığı bir imtihandır. “*Andolsun sizi biraz korku, biraz açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsullerden eksiltmekle imtihana çekeceğiz; sabredenleri müjdele!*”²⁶ ayeti bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Korku, açlık, mal-can-mahsul eksikliği vs. imtihanlar karşısında sabır olmasaydı kazanmak zordu. Burada sabır önemli bir lütuf ve sabretmek büyük bir başarı ki, sabredenler müjdenlenmektedir.

Mü’min sabır sayesinde zorlukların üstesinden gelir, kalbine sükun ve huzur dolar. Karşılaştığı musibetlerde bir hikmet ve fayda arar; ona sabır ve metanet ile karşı koyar. Musibetleri, ekinin rüzgânı eğilerek savdığı gibi savar ve hiçbir zaman yıkılmaz. Sabırsız insan ise, karşılaştığı musibetler-

26 Bakara, 2/155

den dolayı sıkılır, kahrolur ve sonuçta yıkılır gider. Bu yüzden Allah Resûlü (s.a.s.), “*Sabır imanın yansıdır...*”²⁷ buyurmuştur. Hz. Ali’ye atfedilen “sabrın imandaki yeri, başın bedendeki yeri gibidir” sözü de konunun ehemmiyetini oldukça artırmaktadır. Baş gidince bedenin yaşaması mümkün olmadığı gibi sabır gidince de iman tehlikeye girer.

Ensar’dan bazı kimseler Resûlullah’tan (s.a.s.) bir şeyler istemişler, o da istediklerini vermiş. Sonra tekrar istemişler, yine vermiş, elinde olan tükenince, “*Elimde bir mal bulunursa elbette onu sizden saklamam. Her kim afif olmak isterse Allah onu iffetli kılar. Her kim sabretmek isterse Allah ona sabır ihsan eder. Hiçbir kimseye sabırdan daha geniş ve daha hayırlı bir ihsan verilmemiştir.*”²⁸ buyurmuştur. Sabır deyince sadece musibetler karşısındaki değil, farklı alanlarda direnç ve tahammül söz konusudur. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

- 1- Zihni faaliyetlerde sabır ve sebat göstermek.
- 2- Yapmakla mükellef bulunulan ve kanun ile havale edilen işlerin icra ve ifasında sabırlı olmak.
- 3- Yasakların ve haramların aldatıcı tuzağına düşmemek için sabretmek.
- 4- Musibet, belâ ve felaketler karşısında kaderin hükmüne boyun bükerek teslim olmak. Tek cümleyle söylememiz gerekirse, masiyetten uzak durmak, musibetlere katlanmak, ibadet ve taatte devamlı olmak için sabır gereklidir.

Ramazan ayı böyle bir meziyeti kazanmak için yani insanı sabır eğitiminden geçirmek için ne büyük bir fırsattır. Necip Fazıl’ın sabırla ilgili mısraları bu önemli meziyeti ne güzel anlatmaktadır:

27 et-Tergîb, 4, 277

28 Buhari, Zekât, 50

*Sabrın sonu selamet,
Sabır hayra alamet.
Bela sana kahretsin;
Sen belaya selam et.*

*Felah mı, onda felah,
Silah mı, onda silah,
Sen de kim oluyorsun?
Asıl sabreden Allah.*

*Sabır incecik sırat;
Murat içinde murat.
Sabır Hakk'a tevekkül.
Sabır Hakk'a itimat.*

*Sabırla pişer koruk,
Yerle bir olur doruk.
Sabır, sabır ve sabır,
İşte Kur'an'da buyruk!*

*Bir sır ki, âşikâre,
Avcı yenik şikâre.
Yalnız, yalnız sabırda
Çaresizliğe çare.*

Öyleyse Rabbimizin öğrettiği duayı hep birlikte yapalım:
“Ey Rabbimiz, üstümüze gürül gürül sabır yağdır, ayaklarımıza
sebat ver ve kâfir topluluğa karşı bizi muzaffer eyle!”²⁹

Müslüman ve Şükür

Sözlükte “karşılığını vermek, yapılan iyiliği dile getirmek ve sahibini övmek” anlamına gelen şükür, ahlak kavramı olarak “yapılan iyiliğin kadir ve kıymetini bilip makbule geçtiğini dile getirmek, iyilik edeni övmek, nankör olmamak” demektir. İnsan, Allah’ın lütuf ve nimetlerini dile getirirse, O’nu överse şükretmiş olur. Ancak esas şükür, verilen nimetleri yerli yerince kullanmaktır. Bu da nimeti bilme, elde edilen nimetten dolayı sevinç duyma, nimete karşılık olarak yapılması gerekeni dil, beden ve kalp ile yerine getirmek suretiyle olur.³⁰

Şükür, Kur’an’ın oldukça sık kullandığı kavramlardan biridir. Yaratılışında nankörlüğe ve unutkanlığa meyilli olan insana Allah Teala, hamd ve şükür olgusunu hayatının bir parçası hâline getirmesini hatırlatmaktadır. Birkaç örnek verelim: “Hatırlayın ki, Rabbiniz şöyle ilan etmişti: Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size (nimetimi) artırırım. Fakat nankörlük ederseniz, muhakkak ki, benim azabım çok şiddetlidir.”³¹; “Siz beni anın; ben de sizi anayım. Bana şükredin, nankörlük etmeyin.”³² Allah Resûlü (s.a.s.) de “Yiyip (Allah’a) şükreden, oruç tutup (açlığa) tahammül eden kişi derecesindedir.”³³; “Sizin

30 Mehmet Canbulat, Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 543

31 İbrahim, 44/7

32 Bakara, 2/152

33 Tirmizi, Kıyamet, 44

Allah'a en çok şükredeniniz, insanlara en çok müteşekkir olanınızdır."³⁴ demiştir.

Allah'ın nimetleri o kadar çok ki, her şeyden önce kendi varlığımız ve varlığımızın tezahürleri sağlığımız, vücut azalarımız, duyu organlarımız, aklımız, alıp verdiğimiz nefesimiz vs. büyük nimetlerdir. Sonra içinde yüzdüğümüz dünyevi nimetler, yediklerimiz, içtiklerimiz, giydiklerimiz, gezip dolaşarak haz aldığımız çevremiz vs. Bütün bunlar bize verilirken hiçbir karşılık alınmamakta, sadece iman, ibadet, Hakk'ı tavsiye, sabrı tavsiye istenmektedir.

Şükrün en muhteşem ifadesi secde hâlidir. Çünkü secde, kulun Rabbine yaklaştığı en önemli andır. Nitekim Alak Sûresi'nin son ayetinde "secde et ve yaklaş" denilmektedir. O zaman şunu söylememiz mümkündür: Secde namaz içinde olan bir hareket olduğuna göre, şükrün en önemli ifadesi namazdır. Zira namaz dinin direğidir.³⁵ Sonra oruç, zekât, hac ve diğer ibadetler.

Bir gün Hz. Aişe (r.a) validemiz, Resûlullah Efendimiz ile sohbet ederken onun oldukça yorgun ve yıpranmış olduğunu fark edince dayanamaz ve şöyle der: Ya Rasûlellah, ne olur namazını biraz azalt, zira kendini çok yıpratıyorsun". Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) hüzünlenir ve Hz. Aişe'ye şöyle der: "Ya Aişe, ben Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı?"³⁶

Aişe (r.a) validemizin bu sözünün bir sebebi vardı. Resûlullah Efendimizin yükü o kadar ağırdı ki, esasında vahyin gelmesi ve onu taşımak durumunda olması bir insana (ki o ancak Peygamber olmalı) verilebilecek en ağır vazifeydi. Kaldı ki, vahyin tebliğ edilmesi, kabul etmeyenlerin zulüm ve haka-

34 Ahmed, 5/212

35 Acluni, Keşful Hafa, cilt. 2, s.31

36 Buhari, Teheccüd, 6

retleri karşısında çektiği çile, Din ile ilgili her şeyin öğretilmesi vs. Bütün bunların yanında ibadete düşkünlüğü, gece namazını terk etmemesi. Zeyd bin Sâbit anlatıyor: “Resûlullah’ın (s.a.s.) yanında oturuyordum. Bu esnada ona vahiy geldi. Dizi benim dizimin üzerindeydi. Vallahi o ana kadar Resûlullah’ın dizinden daha ağır bir şey hissetmemiştim. Neredeyse dizim ezilecek sandım.”³⁷

İşte bu sebeple Müslüman ibadet anlayışını “günah çıkarma” amaçlı yanlış bir mantık üzerine değil, “ben Allah’a şükreden bir kul olmayayım mı?” haykırışı üzerine oturtmalıdır.

37 Ahmed, V, 190-191

Zekâtın Önemi

Sözlükte büyümek, çoğalmak, temizlemek anlamlarına gelen zekât, İslam'ın en önemli farzlarından birisidir. Üzerinden bir yıl geçmiş maldan dinen hak sahibi olmuş kimselere hesaplanarak ayrılıp verilen miktara zekât denmektedir. Bu uygulamaya zekât adının verilmesi, geride kalan malı arttırması ve afetlerden koruması dolayısıyladır. Kur'an'da geçen “mü'minlerin mallarından zekât al ki, onunla kendilerini temizleyip mallarını bereketlendirsın.”³⁸ ifadesi, bu hususu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Fakihlerin örfünde zekât, malda vacip olan hakkı ödemeye verilen isimdir. Zekâta sadaka adının verilmesinin sebebi, kulun kulluktaki sadakatine ve Allah Teala'ya itaatine delalet etmesidir.

İslam'ın toplumsal yönünü ön plana çıkaran en önemli ibadet zekâttır. Rızık, gelir, yetenek ve kazanç elde etme yönlerinden insanlar arasında farklılık bulunduğu, bilinen bir gerçektir. “Allah, rızık bakımından bazıınızı bazıza üstün kıldı.”³⁹ ayeti ile bu husus açıklanmaktadır. Yüce Allah, toplumda problemlere sebep olacak bu farklılığa çeşitli çözüm yolları vaz'etmiştir, zekât bunların başında gelir. Bu, nafile olarak yapılacak bir iyilik ve minnet yoluyla yapılacak bir iş değildir, farz kılınmıştır. Zekât, İslam'daki sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın gerçekleştirilmesi olayıdır. Malı başkasının gözünün kalmasından, günahkâr ve mücrimlerin eli-

38 Tevbe, 9/103

39 Nahl, 16/71

nin uzanmasından korur. Zira Allah Resûlü'nün (s.a.s.) “Zekât vermek suretiyle mallarınızı koruma altına alın, sadaka vererek hastalıklarınızı tedavi edin, dua ile gelecek olan belalara karşı hazırlıklı olun.”⁴⁰ dediği rivayet edilmektedir.

Zekât aynı zamanda fakir ve muhtaçlara yardım olup, gücü yeten insanların iş kurlmaları ve çalışmaları için ellerinde bir sermaye, çalışmaktan âciz olanların normal bir yaşama düzeyine çıkarılmalarına yardımcı olur. Zekât, insanı cimrilikten korur, mü'mini cömertliğe, eli açıklığa alıştıır. Seküler hayat tarzının doruğa ulaştığı asrımızda Müslüman'ı dünyevileşmekten uzaklaştırır. Zenginlerin muhtaçlara karşı şefkat ve merhamet duygularını geliştirir, fakirin de zenginlere karşı sevgi ve dua hissiyatlarını çoşturur. Katolik kilisesini dünyevileştigi için eleştiren Martin Luther 1517 yılında Almanya'da Hristiyanlık'ta reformun temellerini atmış, daha sonra Hristiyan dünyasında Protestanlık isimli yeni bir mezhep ortaya çıkmıştır. Max Weber'in ifadesine göre; reformcular ilk zamanlarda dünyevilikten uzak durarak, Allah rızası için kazanıp, Allah rızası için harcamaya çalışmışlar ancak bir müddet sonra Allah'ı devreden çıkararak kazandıklarını tamamen kendi dünyevî haz ve lüks tutkuları için harcamaya başlamışlar. Bu süreç sonuçta Kapitalizm'i doğurmuş ve dalga dalga bütün dünyaya yayılarak manevi değerlerin ve evrensel erdemlerin yerini para ve madde almıştır.

Korkumuz, aynı sürecin Müslüman toplumlarda da yaşanması ve özellikle ülkemizde lüks, israf, eğlence vb. içerikli dünyevileşme hastalığının muhafazakâr Müslümanları da tehdit eder duruma gelmesidir. Yüce Allah, yarattığı insanın ayağını kaydıracak hastalıkları en iyi bilen olduğu için bunun tedbirlerini almış, zekâtı âdeta yukarıda bahsetmiş olduğum tehlikelere karşı bir can simidi, bir tampon, bir direnç vasıtası olarak farz kılmıştır.

40 Ebu Davud

Hayırda Yarışmak

Kur'an-ı Kerim, her vesileyle insanlığı hayırda yarışmaya davet eden ve bu yarışın yollarını gösteren bir kitaptır. Bu bağlamda ibadetler beden ile yapılanlar (namaz, oruç gibi), mal ile yapılanlar (zekât, sadaka gibi), hem beden ile hem de mal ile yapılanlar (hac gibi) şeklinde tasnif edilmiştir. İslam'ın sosyal bir yönünün bulunması, denge dini olması ve ideal bir toplum oluşturma hedefi, mal ile yapılan ibadetlerin önemini oldukça artırmaktadır. Bunun için fakir fukara ve garip gurebaya sahip çıkanları, insanlığın faydasına güzel işler yapanları Cenab-ı Hakk "hayırda yarışanlar" olarak tanımlamaktadır: "*Hayırda yarışanlar var ya, onlar öncüdürler ve Allah'a yakın olanlar işte onlardır.*"⁴¹ Kur'an-ı Kerim ayrıca "*Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.*"⁴² ifadeleriyle hayırda yarışmanın önemini ortaya koymaktadır.⁴³ Allah Resûlü (s.a.s.) de "*İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olanıdır.*" sözüyle bu ayetleri adeta açıklamaktadır.

Kur'an'da 255 kadar yerde bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak infak konusu ele alınmaktadır. Hadislerde de aynı durum söz konusudur. Zekât, fitre, sadaka, karz-ı hasen, yardımlaşma, dayanışma, vakıf ve dernekler vs. İslam toplumunun ayakta kalabilmesi için hayatî önem taşıyan

41 Vakıa, 56/10-11

42 Bakara 2/3

43 Âl-i İmran, 3/133-134

unsurlardır. Allah Teala, birbirleriyle kaynaşma ve dayanışma içerisinde yaşamaları için başlangıçtan beri insanları hep birbirlerine muhtaç yaratmıştır. “Hiçbir konuda benim kimseye ihtiyacım yoktur” diyen bir insan bulmak imkânsızdır. 1999 yılı depreminde bu gerçeğin delili olacak yüzlerce manzarayla karşılaştık. Her tabakadan ve sınıftan insanın ekmek dağıtılan arabanın etrafında toplanıp elini uzatması, akşam zengin olarak yatıp sabah fakir olarak kalkan pek çok insanın ortaya çıkması vs. unutulacak gibi değildir. Yüce milletimizin hamiyetperver insanlarının hayırda yarışma amaçlı koşuşturmaları, hatırladığımızda hâlâ gözlerimizi yaşartmaktadır. Tarih boyunca Müslümanlar, Kur’an ve Sünnet’ten almış oldukları ilhamla yakın-uzak demeden bu yarışı hep sürdürmüşlerdir. Medine’de muhacir kardeşlerine yardımcı olmak için yarışanlar “Ensar (yardımcılar)” ismini kazanarak tarihin altın sayfalarına geçmişler, sonra onları örnek alan diğerleri ve diğerleri aynı çizgiyi devam ettirmişlerdir. Günümüzde de aynı ruha sahip Müslümanlar kendi yakınlarından, komşularından başlayarak, Anadolu’da ve dünyanın neresinde aç, muhtaç ve mazlum varsa oraya yardım elini uzatmakta, hayırda yarışmaya devam etmektedirler. Başta Bosna ve Filistin olmak üzere dünya mazlumlarına yardımda elinden geleni yapan milletimiz, şimdi Pakistan’ın uğradığı büyük sel felaketinde onun yaralarını sarmak için çalışmakta, dünya Müslümanlarına örnek olmaktadır. Verecek bir şeyi olmayanlar da dualarıyla ve mazlumun yanında yer alarak bu yarışa ortak olmaktadır. Allah Resül’ünün “*Üç dua vardır ki, kabul olunmasında şek ve şüphe yoktur: Anne-babanın çocuğu için duası, yolcunun duası ve mazlumun duası*” sözü bunu oldukça açık bir şekilde dile getirmektedir. Esasında verenler kendi öz mallarını biriktirmektedirler. Zira Allah Resül (s.a.s.), “*verdikleriniz sizin, vermedikleriniz başkalarınındır.*” demiştir. Ayrıca “*veren elin alan elden üstün olduğu*”nu belirtmiştir. Alan ellerin değil, veren ellerin sayılarının artması dileklerimle.

Zekâtın Şartları, Zekâta Tâbi Olmayan ve Olan Mallar

Bir kimsenin zekât vermesi için Müslüman, bülüğ çağına ermiş, aklî dengesinin yerinde ve zengin olması gerekir. Borcundan ve temel ihtiyaçlarından fazla nisap miktarı mala sahip olan kimse İslam'a göre zengin sayılır. Nisap altında 85 gram, gümüşte 595 gram, deve 5, sığırdaki 30, koyunda 40 adettir. Ticaret eşyası, gelirler ve nakit paraların nisabı da günümüzde altının nisabına göre belirlenebilir. Temel ihtiyaçların toplumun ortak değerlerine ve toplumdaki asgari geçim ve hayat standartlarına göre belirlenmesi gerekir. Günümüz şartlarında temel ihtiyaçlar ya da zekâta tâbi olmayan mallar nelerdir, kısaca özetlemeye çalışalım:

1. Kişinin oturduğu ev ve her çeşit ev eşyası.
2. Kışlık ve yazlık giyecekler.
3. Kişi ve aile fertleri için gerekli bir yıllık gıda maddeleri.
4. Elinde borcuna karşılık tuttuğu mal.
5. Binek hayvanı veya araç.
6. Sanat ve meslek aletleri.
7. İlim için edinilen kitaplar.

Ödünç alınmış para elinde bulunan kendi malından çıkıldığında nisap miktarının altına inerse zekât vermesi gerekmez. Devlet tarafından istenmesi mümkün olan borçlar da nisap miktarının altına düşürürse yine zekât gerekmez. Elde bulunmayıp, ele geçeceği umulmayan malın zekâtı yoktur. İnkâr edilen, gasp edilen, kaybolan, açık araziye gömülüp yeri unutilan, devletçe el konulan mallar da zekâta tâbî değildir. Ancak evin herhangi bir yerine saklanıp yeri unutilan malların bulunduğu takdirde geriye dönük olarak zekâtını vermek gerekir. Satın alındığı halde henüz teslim alınmamış malın zekâtı verilir. Çek, senet veya kuvvetli şahitlik ile ispatı mümkün olan borç paralar ile ticaret mallarının bedelleri olan alacaklar tahsil edilmemiş bile olsa nisaba dâhil edilir ve tamamen tahsil edildiğinde eğer ödenmemişse geçmiş yıllara ait zekâtlarını da vermek gerekir. Ticaret için olmayan bir malın bedelinden, örneğin bir evin kirasından veya ihtiyaç için kullanılan bir eşyanın satışından kaynaklanan alacakların geçmiş senelere ait zekâtlarını ödemek gerekmez. Alacak tahsil edilir ve diğer şartlar gerçekleşirse zekâtlarının verilmesi gerekir.

Zekât verilecek malın artma ve çoğalma özelliğine sahip ve üzerinden bir yıl geçmiş olması gerekir. Bir kimse hangi ayda nisap miktarını aşan bir mala sahip olmuşsa o aydan itibaren bir yıl geçtikten sonra zekâtını vermelidir. Yıl içinde ilave edilen mal aynı cinstense yıl sonunda toplam üzerinden verilir, ayrı cinsten ise o zaman yıl içindeki ilave malın zekâtı ilave edildiği tarihten bir yıl sonra verilir. Zekâtın iki önemli geçerlilik şartı vardır. Bunlardan birisi niyettir. Zira zekât bir ibadettir ve ibadetlerde niyet şarttır. Niyet zekât hissesi ayrılırken veya ödenirken yapılabilir. Dağıtımdan sonra yapılan niyet geçerli olmaz. Bir kimse fakirde olan alacağını, zekâtına mahsuben bağışlarsa, bu zekât yerine geçmez. Yine bir alacak diğer bir fakire zekât olarak verilemez. Yani bir fakire “filan

kimsede olan alacağımı sana zekât olarak veriyorum” denilemez. Zekât vekil aracılığı ile ödenebilir. Mal fakire verilirken bunun zekât olduğunu söylemek de şart değildir. Zekât alma-ya ehil olmayan kimselere verilen, mesela zor durumda olmayan zenginlere veya onların küçük çocuklarına verilen mallar zekât yerine geçmez.⁴⁴

44 Zekât konusunda daha geniş bilgi için bkz. H. Mehmet Günay, Zekât Kitabı, İstanbul 2007

Zekâtın Dağıtımı

Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de çok önemli bazı konuları hiç yoruma, te'vile yer bırakmaksızın açık ve net bir şekilde beyan etmektedir. Örneğin miras konusu böyledir. En ince ayrıntısına kadar matematiksel hesabı Kur'an'da mevcuttur. Zekâtın kimlere verileceği konusu da böyledir: *“Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak fakirlere, miskinlere, zekât işinde çalışanlara, kalpleri İslam'a ısındırılacaklara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışlara aittir. Allah bilendir, hakîmdir.”*⁴⁵ Ayet-i kerimeden sekiz sınıf insana zekât verilebileceği anlaşılmaktadır.

Zekât, hak sahiplerine nasıl dağıtılacaktır? Bu sekiz sınıftan her birine verilebileceği gibi, bir veya birkaç sınıfa da ödenebilir. Dağıtım da mutlaka eşit olacak diye bir mecburiyet yoktur. Bu, hak sahiplerinin sayısına ve durumuna göre ayarlanabilir.

Yukarıda zekâtın kimlere verileceğini ayet-i kerime zaten açıkça belirtiyor. Kimlere verilmeyeceğini de kısaca ifade etmeye çalışalım:

1. Zenginler: Zekât zenginden alınıp fakire verildiği için temel ihtiyaçlarından fazla “artıcı” olsun olmasın nisap mik-

45 Tevbe, 9/60

tanı mala sahip olan kimselere dinen zengin sayılmaları dolayısıyla zekât verilmez.

2. Usul ve Fûru' (Ana-baba ve çocuklar): Kendisinden yukarıya doğru zaten bakmakla yükümlü olduğu anne, baba, dedeleri, ninelerine, kendisinden aşağıya doğru çocukları ve torunlarına zekât veremez.

3. Eşler: Karı-koca birbirlerine zekât veremezler. Koca eşine bakmak zorunda olduğu için veremez. Kadın da kocasına verdiği zekâtın kendisine de faydası olacağı için veremez.

4. Müslüman olmayanlar: Kalpleri İslam'a ısındırılmak isteyenler hariç gayrimüslimlere zekât verilmez. Bunların İslam toplumunda yaşayıp yaşamamaları fark etmez.

5. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yakınları: Torunu Hz. Hasan zekât olarak gelmiş olan hurmalardan birini alıp yemek istediğinde Peygamberimiz, "bırak, bırak, zekât malını bizim yiyemeyeceğimizi bilmiyor musun?"⁴⁶ diye onu uyarılmış ve yedirmemiştir. Buna göre Hz. Hüseyin'in soyundan gelen seyidlerle Hz. Hasan'ın soyundan gelen şeriflere zekât verilmez.

Bunların dışında, fakir olan damada zekât verilir, geline zekât vermek ise uygun değildir. Çünkü koca eşine bakmakla yükümlü olduğu için, geline verilen zekât dolaylı olarak kişinin oğluna vermesi gibidir. Memur ve işçiye, eğer aldığı ücret temel ihtiyaçlarını karşılamıyorsa ve başka da mal varlığı yoksa zekât verilir. Zengin kişinin küçük çocuğuna zekât verilmez. Üvey anne, üvey baba ve üvey çocuğa zekât verilir. Verdiği zekâtın kendisine de faydası olacağı için zengin kadın fakir kocasına zekât veremez. Kayınpeder ve kayınpedeye zekât verilebilir. Kur'an kursu, cami, okul, köprü, yol gibi hayır kurumlarına zekât verilmez. Bir kimse işçisine, aldığı ücret

46 Buhari, Zekât, 57

yakınlarının ihtiyaçlarını karşılamaya yetmiyorsa zekât verebilir. Bir kimse araştırarak zekâtını verse, ancak zekât verdiği kişinin daha sonra zengin olduğu ortaya çıksa, yeniden zekât vermesi gerekmez. Ancak araştırmadan rastgele verir de sonra zengin olduğu anlaşılırsa yeniden zekât vermesi gerekir. Devlete ödenen vergiler vatandaşlık borcudur, zekât yerine sayılamaz, zekât bizzat fakire verilmesi gereken dinî bir vecibedir. Vergi verildikten sonra üzerinden bir yıl geçmiş olan kazanılmış maldan hesaplanarak verilir.⁴⁷

47 Daha geniş bilgi için bkz. H. Mehmet Günay, Zekât Kitabı, İstanbul 2007

Arş'ın Gölgesinde Gölgeleenecek Yedi Sınıf İnsan

Ramazan ayı, insanın olumsuz yanlarını törpüleyip ideal bir Müslüman hâline gelmesini sağlayan bir özelliğe sahiptir, demiştik önceki yazılarımızda. Bunun için derin bir tefekkür moduna girip, kendimizi terazinin bir kefesine, Kur'an ve hadislerde övülen insan tiplerini bir kefesine koyarak tartmalıyız. O tür bir insan tipine ne kadar yakınız ya da uzağınız, bunu ölçmeye çalışmalıyız.

Allah Resülû (s.a.s.) her müslümanın gıpta etmesi ve onlardan biri olmak amacıyla gayret etmesi için şöyle bir hadis irad buyurmuştur: “*Yedi sınıf insan vardır ki, Allah Teala onları hiçbir gölge bulunmayan günde Arş'ın gölgesinde gölgelendirecektir:*

1. *Adaletli devlet başkanı,*
2. *Allah'a ibadetle büyüyen genç,*
3. *Kalbi mescitlere bağlı kimse,*
4. *Allah için birbirini seven ve bu uğurda birleşip bu sevgi ile ayrılan iki kişi,*
5. *Tenha yerde Allah'ı zikrederek gözleri yaşaran kimse,*

6. *Mevkî sahibi güzel bir kadın tarafından zina için çağırıldığı zaman “ben Allah’tan korkarım” cevabı ile bundan uzak duran kimse,*
7. *Sağ elinin verdiği sadakayı sol eli fark etmeyecek surette gizli sadaka veren kimse.”⁴⁸*

Hadis-i şerifte örnek gösterilen insan tiplerinin her biri toplumun sağlam bir şekilde ayakta kalabilmesi için olması gereken özellikler taşımaktadır. Adalet zaten mülkün temelidir ve olmadığı yerde zulüm vardır. Her şeyi layık olduğu yere koymak, doğru hüküm vermek; haksızlıktan ve taraflı davranmaktan sakınmaktır. Adaletin egemen olduğu yerde huzur vardır, güzellik vardır. Bir de bu devlet başkanı gibi sorumluluk sıralamasında ilk sırada olan bir insan için söz konusuysa önemi daha da artmaktadır.

Tarihe baktığımızda adaletiyle meşhur olmuş devlet idarecileri hâlâ hayırla yâd edilmekte, onun döneminde yaşayan insanların ne kadar şanslı oldukları dile getirilmektedir. Başta Allah Resûlü (s.a.s.) olmak üzere Hulefâ-i Raşidin ve daha sonraki halifelerden bazıları. Bunlar arasından Hz. Ömer’in isminin başına “âdil” sıfatı getirilerek âdeta onunla özdeşleştirilmiştir. Devlet işlerinde devletin mumunu, kendi özel işlerinde kendi mumunu yakacak kadar ince düşünüp, emri altında bulunanların haklarını korumak için titreyen Ömer “âdil” sıfatını öyle hak etmişti ki, tarihe altın harflerle yazılsa yeri yidi. Halkının nasıl yaşadığını, aç mı, açıkta mı, yiyeceği giyeceği var mı yok mu araştırmak için çıktığı anlardan birisinde açlıktan ağlayan çocuklarını susturmak için tencerenin içinde taş karıştıran kadını görüp koşarak şehre gidip yiyecek alıp un çuvalını sırtlayarak kadına getiren, yemek pişirip çocukların yediğini ve doyduğunu gördükten sonra görevine dönen Ömeru’l-Âdil

48 Buhari, Zekât, 16, Müslim, Zekât, 3

Müslümanlar için, hayır sadece Müslümanlar için değil tüm insanlık için ne büyük bir örnektir. İslam öncesi zalimliği ile meşhur olmuş Ömer Müslüman olduktan sonra Allah Resûlü'nün rahle-i tedrisinde nasıl da yetişmiş ve adaletiyle, fârukluğu (hakkı batıldan ayıran) ile meşhur olmuştu. İşte onun gibi adaletli devlet başkanları ve idareciler Arş'ın gölgesinde gölgeleneceklerdir. Bize düşen bu gibi örnek şahsiyetlerimizi kitaplar, çizgi filmler, dizi ve sinema filmleriyle çocuklarımıza anlatmak, tanıtmak, değer yargılarının oluşmasında onların üstün vasıflarından faydalanmaktır. Arş'ın gölgesinde gölgelenecek diğer insan tiplerini açıklamaya ileriki yazılarımızda devam edeceğiz inşallah.

Yedi Sınıf İnsanın İkincisi

Allah'a ibadetle büyüyen genç: Bir önceki yazımızda mahşerde hiçbir gölgenin bulunmadığı zaman Allah'ın, Arş'ın gölgesi altında gölgelendireceği yedi sınıf insanı ve bunlardan birinci sırada olan adaletli devlet başkanını ele almıştık. Bu yazımızda ikinci sırada yer alan “**Allah'a ibadetle büyüyen genç**” konusu ile ilgili değerlendirmelerde bulunacağız.

Günümüzde gençlerin Allah'a ibadeti, hayatının bir parçası olarak görüp yaşamasına vesile olacak böyle bir büyüme şekline ne kadar da muhtacız. Zor işler başarılı olduğu takdirde mükâfatları da büyük olmaktadır. Hadis-i şerifteki müjdenin büyüklüğü de buradan kaynaklanmaktadır. Böyle bir büyüme şeklinin zorluğunu ortadan kaldırmanın sırrı Allah Resûlü'nün vermiş olduğu çocuk eğitimi metotlarında gizlidir. En önemli metotlardan biri “*Öğretiniz, kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, sevdiniz, nefret ettirmeyiniz.*” hadisinde dile getirilmiştir. Yine çocuklara yedi yaşına kadar namazın öğretilmesi ve on yaşından itibaren de kılmaları için çaba sarf edilmesi gerektiği Allah Resûlü tarafından vurgulanmaktadır.

Ancak bütün bunlardan önemlisi eğer çocuğumuzun ibadetle büyüyen bir genç olmasını istiyorsak, onun karşısında ibadeti hayatının bir parçası hâline getirmiş anne, baba, abi, abla vs. olmalıyız. Bu sebeple “terbiyede ya da

iletişimde temsil mi önce gelir takdim mi?” sorusunun cevabı bence “temsil”dir. Öyle güzel yaşamalı ki çocuk, büyüklerinin namaz kıldıklarını, oruç tuttıklarını, yalandan dolandan uzak dürüst bir çizgide bulduklarını göre göre büyümeli. Okula gidinceye kadar çocuğun gözünde dünyanın en iyi, en güzel, en ideal insanları anne-babasıdır. Okula gittikten sonra anne-babanın yerini öğretmen alır. Öyleyse anne-baba ve öğretmenlerin mesuliyetleri son derece ağır ve önemlidir.

Değer yargılarımız gittikçe aşınmakta, bize ait olmayan değerler gün geçtikçe en mahremimiz olan ailemizde dahi yayılma istidadı göstermektedir. Dolayısıyla topluma yansımaktadır. Batının şiddete, ateşe, vurmaya, kırmaya, öldürmeye dayalı çizgi filmleri çocuklarımızın körpecik beyinlerini sürekli tahrip etmekte, muhteşem medeniyetimizin ulvi değerlerine yabancılaştırmaktadır. Bunların yerine ahlakı, merhameti, sevgiyi, cömertliği, barışı, kardeşliği, tevazuyu, hoşgörüyü, inceliği, nezaketi, yumuşak huyluluğu, ibadetle geçen hayatı, özetle değerlerimize ait tüm erdemleri anlatan çizgi filmler ve dizi filmler yapmalıyız. Başta Peygamberimiz olmak üzere diğer peygamberlerden, âlimlerden, âriflerden, Allah dostlarından medeniyetimizde iz bırakmış olan büyük insanlarımızın hayatlarını yazılı ve görsel basın yoluyla onlara tanıtmalıyız.

İyi ve güzel temsilin insan hayatında ne kadar etkili olduğunu asla unutmamak gerekir. On kere anlatmaktan, bir kere iyi temsil daha etkilidir. Güzellikleri hayatının bir parçası hâline getirmiş bir kimsenin yürüyüşü bile tebliğdir. Eğer çocuklarımızın “Allah’a ibadetle büyüyen gençler” olmasını istiyorsak önce kendi yaşantımıza çekidüzen vermeli ve sonra da diğer tedbirleri almalıyız. Esasında Sezai Karakoç “Ey Müslüman! İslam’ı öyle yaşa ki, seni öldürmeye gelen sende dirilsin.” sözleriyle bir mütefekkir olarak söylenilmesi gerekenin en güzelini söylemiştir.

Yedi Sınıf İnsanın Üçüncüsü

Kalbi mescitlere bağlı kimse: Allah Resûlü (s.a.s.), hiçbir gölge bulunmayan günde Allah'ın, Arş'in gölgesinde gölgelendireceğini müjdelediği yedi sınıftan üçüncüsünün kalbi mescitlere bağlı kimseler olduğunu belirtmektedir.

Daha önceki yazılarımızda da belirttiğimiz gibi büyük amellerin mükâfatları da büyük olmaktadır. Kalplerin mescitlere, camilere bağlı olması da en büyük amellerden sayılır. Mescitler, camiler, Allah'a secde edilen yerlerdir ve Allah'a secde hâli insanın ibadet olarak ulaşabileceği son noktadır. Böyle bir ibadetin yapıldığı yere kalbin bağlılığı insan için muazzam bir derecedir. Ama müjde büyük olduğu için bağlılık da öylesine değil, ezanı her duyduğunda imkânı varsa oraya koşmak, imkânı yoksa da kendisini orada hissetmek şeklinde bir bağlılık şeklinde olmalıdır. Allah Teala'nın (cc) *"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar ederler. İşte hidayet üzere oldukları umulanlar bunlardır."*⁴⁹ ayeti, bu hususu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Mescitlerin mamur edilmesi, binasını yapmak, ihtiyaçlarını temin etmekle olduğu gibi esas itibarıyla namaza mescitlerde devam etmek anlamına gelmektedir. Ebu Said'den (r.a.) rivayete göre, Resulullah (s.a.s.), *"Bir adamın mescitlere devam ettiğini görürseniz, onun imanına şahitlik edin."*⁵⁰ demiştir.

49 Tevbe, 9/18

50 İbn Mace, Mesacid, 19

Mescitlere kalbin bağlılığı ne kadar büyük bir müjdeyi beraberinde getiriyorsa, tam tersine mescitlere uzak olup düşmanlık yapanlar da çok büyük azapla tehdit edilmektedir: “Allah’ın mescitlerinin içlerinde O’nun adının anılmasını men eden ve onların (mescitlerin) harap olmasına çalışan kimseden daha zalim kim olabilir? Aslında bunların oralara ancak korkarak girmeleri gerekir (başka türlü girmeye hakları yoktur). Onlara dünyada rezillik, ahirette de pek büyük bir azap vardır.”⁵¹ ayeti de bunu açıkça vurgulamaktadır.

Mescitler, camiler, İslam’ın alamet-i farikaları olan muazam sembolleridir. 24 saat içerisinde Allah ve Resül’ün isimlerinin ezanla göklere yükseldiği yerlerdir mescitler. Akif’in, “Ruhumun senden İlahî şudur ancak emeli:

Değmesin **ma’bedimin** göğsüne namahrem eli.

Bu ezanlar ki, şahadetleri dinin temeli,

Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.” mısralarında dile getirdiği gibi sadece yurdumuzda değil, dünyanın her yerinde mevcut mescitler sayesinde bu muhteşem olay gerçekleşmektedir.

Mescitlere bağlılık, beraberinde cemaatle namazı da getirmektedir. Müslümanlar mescitlerden uzak kalmasınlar diye Allah Resül’ü (s.a.s.) cemaatle kılınan namazın ferdî kılınan namazdan 27 kat daha sevap olduğunu belirtmiştir. “Her kim, güzel bir şekilde abdest alır, sonra da bu mescitlerden birisine giderse, attığı her adım için, Allah ona bir sevap yazar, derecesini bir kat yükseltir ve bir günahını da siler.” diyerek kalbin mescitlere nasıl bağlanabileceğinin yolunu göstermiştir. Esasında Ramazan ayı bunun için bir fırsattır. Beş vakit namaz ve Cuma namazı dışında teravih, mukabele ve yapabilecek durumda olan Müslümanlar için i’tikâf yoluyla bağlılığı takviye etmek mümkündür. O gün Arş’ın gölgesinde gölgelenenlerden olmamız duasıyla.

51 Bakara, 2/114

Yedi Sınıf İnsanın Dördüncüsü

Birbirlerini Allah için sevip buluşmaları ve ayrılmaları Allah için olan iki insan: Allah Resûlü (s.a.s.), hiçbir gölge bulunmayan günde Allah'ın, Arş'ın gölgesinde gölgelendireceğini müjdelediği yedi sınıf insandan dördüncüsünün birbirlerini Allah için sevip buluşmaları ve ayrılmaları Allah için olan iki insan olduğunu belirtmektedir. Allah rızası için birbirlerini seven, başka hiçbir maksat taşımayan, bir araya gelmeleri Allah için, şayet ayrılacaklarsa ayrılıkları yine Allah için olan yani bir arada iken de ayrı iken de Allah için duydukları sevgiyi muhafaza eden iki insan, sanki bir anlamda yekdiğerini Allah'ın emirlerine muhalefetten korumaktadır. Zira mü'min mü'minin aynasıdır. Onların bu birbirlerini Allah için sevmeleri ve dostluklarını bu çizgide birbirlerine yardımcı olarak geçirmeleri, ahirette her ikisinin birden ilahî koruma altına alınmaları ile ödüllendirilecektir.

Sevebilme duygusu insanoğluna Allah tarafından verilmiş en önemli özelliklerden biridir. Bunun için Allah Resûlü (s.a.s.), *“Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de gerçekten iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayınız!”*⁵² buyurmuştur. Sevgili Peygamberimiz, İslam'a göre her işin

başı ve ahiretin yegâne geçer akçesi olan iman ile sevgi arasındaki bağı en çarpıcı biçimde bu hadisinde dile getirmiş bulunmaktadır. Konunun ehemmiyetine binaen yemin ederek söze başlamış ve önce kesin bir gerçeği, imansız cennete giremeyeceğini haber vermiştir. Sonra da cennete girebilmenin vazgeçilmez şartı olan imanı elde edebilmek için mü'minlerin birbirlerini sevmeleri gerektiğini, aynı kesinlikle ve aynı açıklıkla bildirmiştir: *“Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız!”*

Bundan şu sonuç çıkmaktadır: İman, nasıl cennete girebilmenin vazgeçilmez şartı ise, mü'minleri sevmek de tam ve kâmil bir imana sahip olabilmenin biricik şartıdır. Mü'min, kendisiyle aynı imanı paylaşan herkesi, ırkına, rengine, yurduna ve diline bakmaksızın sevecek, onlara karşı muhabbet ve sorumluluk duyacaktır. Çünkü imana sınır, yine imanın kendisiyle çizilebilir. Hele de aralarındaki sevgi sadece Allah rızası için olursa, hiçbir menfaate, herhangi bir beklentiye vs. dayanmazsa, işte o zaman büyük mükâfatla müjdelenir. Öz kardeşler arasında bile dargınlıkların, ayrılıkların, kavga ve gürültünün eksik olmadığı zamanımızda böyle bir sevgi anlayışını insanlar arasında hayata geçirmeye çalışmak ne kadar önemli bir konudur. Karşılıksız ve sırf Allah için sevmenin insanlık tarihindeki örneklerini günümüze taşıyarak, sevgi medeniyetinin barış toplumunu yeniden inşa etmenin gayreti içerisinde olmalıyız. Mademki İslam kelimesinin bir anlamı “barış”, Müslim kelimesinin ise “barışsever”dir, öyleyse ismine ve kimliğine uygun bir toplum oluşturma görevi de Müslümanlara düşmektedir. Böylece şiddetin ve kabalığın temsilcileri olarak dünyaya tanıtılmaya çalışılan İslam toplumları üzerindeki kötü imaj da kalkmış olur. Müslümanlar içerisine fitne ve fesat tohumları ekip, haklarına tecavüz etmeye kalınlarına karşı onların isyanlarını barbarlık ve vahşilik olarak lanse edenlerin ellerinden kozlarını almak için uyanık olmaları, Kur'an ve sünnet ölçülerinden uzaklaşmamaları büyük önem arz etmektedir.

Yedi Sınıf İnsanın Beşincisi

Güzel ve mevki sahibi bir kadının gayrimeşru davetine “Ben Allah’tan korkarım.” diye yaklaşmayan yiğit: Allah Resûlü (s.a.s.), hiçbir gölge bulunmayan günde Allah’ın, Arş’ın gölgesinde gölgelendireceğini müjdelediği yedi sınıf insandan beşincisinin güzel ve mevki sahibi bir kadının gayrimeşru davetine “Ben Allah’tan korkarım.” diye yaklaşmayan yiğit olduğunu belirtmektedir. Böylesine bir davete içinden veya açıkça, “Ben Allah’ın emrine muhalefet etmekten veya O’nun azabından ve gazabından korkarım” diyerek yaklaşmayan, nefsinin koruyan kişi gerçekten büyük bir yiğitlik göstermiştir. “Allah’tan korkan kurtulmuştur” müjdesi gereği onun da ödülü ahiretteki sıkıntılardan kurtulmaktır. Bu husus, her türlü gayrimeşru kadın-erkek ilişkilerinin kitle iletişim ve haberleşme vasıtalarıyla yaygınlaştırılmaya çalışıldığı günümüzde çok daha büyük önem arz etmektedir.

İslam, kadın erkek ilişkilerinde evliliği ve nikâhı oldukça değerli bir yere oturtmuş, “*Aranızdaki bekarları, kölelerinizi ve cariyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olan ve her şeyi bilendir.*”⁵³ buyurarak, bu önemli müessesenin toplumun önde gelen insanlarınca geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. “*Zinaya yaklaşmayın. Zira*

53 Nur, 24/32

*zina, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.*⁵⁴ buyurarak da toplumun bozulmasında zinanın ne kötü bir etken olduğunu vurgulamaktadır.

Zina, şartları oluşmuş olan bir nikâh akdinin dışında bir erkekle bir kadının cinsel ilişkiye girmesi demektir. İslam, bu yüzden zina ile birlikte, yukarıdaki ayetten ve pek çok hadisten de anlaşıldığına göre zinaya götürücü yolları da yasaklamıştır. Doğrusu bu yollara tevessül edildikten, yani insanı zina etmeye zorlayan ve cinsî arzuları kabartan bir ortama girdikten sonra, artık bu arzuların ağır baskısı karşısında iradenin gücü oldukça yetersiz kalır ve zinadan korunmak son derece güçleşir. İnsanın bu psikolojik zaafını dikkate alan Kur'an-ı Kerim, prensip olarak insanı kötülöklere sevk edici sebepleri ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Buna "sedd-i zerfa" yani sebebi yok etmek, vasıtayı ortadan kaldırmak prensibi denir. Bu vesileyle insanımızın nefis terbiyesine tabi tutulması, haram-helal konularının gençlerimize öğretilmesi son derece önemlidir. Müslüman anne babalara bu konuda büyük görev düşmektedir. Çocuklarına yukarıda övülen, zinaya gitmemek suretiyle Arş'ın gölgesinde gölgelenmekle müjdelenen yiğit gencin taşıdığı ruhu anlatmaları gerekir. Müslüman'ın kelime olarak "Allah'ın emrettiği şeyleri yapmaya, yasakladığı şeyleri de yapmamaya söz veren, teslimiyet gösteren insan" anlamına geldiğini hep telkin etmeliler çocuklarına. Ancak yatak odalarında rastlanılacak bazı hâl ve hareketlerin sokaklarda, üniversite kampüslerinde hatta liselerin çevrelerinde bile müslümanlığı ile övünen bizim insanlarımızın çocukları tarafından yapılıyor olması, bizi düşündürmeli, sabahlara kadar uyutmamalı, "biz nerede yanlış yaptık, çocuklarımızı Kur'an ve Peygamber ahlakından bu kadar uzaklaştıran şeyler nelerdir vs." sorularını sorarak yeniden muhasebe yapmamıza vesile olmalı. Güzel ve mevki sahibi bir kadının gayrimeşru davetine, "Ben Allah'tan korkarım." diye yaklaşmayan yiğit gençlerimizin sayılarının artması temennilerimle. ,

54 İsra, 17/32

Yedi Sınıf İnsanın Altıncısı

Sağ elinin verdiği sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse: Allah Resûlü (s.a.s.), hiçbir gölge bulunmayan günde Allah'ın, Arş'ın gölgesinde gölgelendireceğini müjdelediği yedi sınıf insandan altıncısının, karşılık beklemeden sırf Allah rızası için ve üstelik sağ elinin verdiği sol elinin bilemeyeceği şekilde fakir fukaraya, garip gurebaya veren kimse olduğunu ifade etmektedir. Allah için verdiği sadaka ve yaptığı iyilikleri mümkün olduğunca gizli yapan, gösteriş ve riyadan uzak kalmaya çalışan kimse, Allah'ın rızasını her şeyin üstünde tutmuş demektir. Bunun karşılığı da, ahirette ilahî korumaya mazhar kılınmak suretiyle o kişinin faziletinin açığa çıkarılmasıdır. Bu ruha sahip olan kimseler Kur'an-ı Kerim'de "müttekiler" olarak isimlendirilmekte olup, müttekiler için de "Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar ve kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar."⁵⁵ denilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bu ve benzeri ayetlerde yaklaşık 250 kere infak, karşılıksız vermek, zekât, sadaka, karz-ı hasen vs. konulara dikkat çekilmektedir. Hadislerde de sadaka vermek Müslümanların en çok yapması gereken salih amellerden birisi olarak geçmektedir: "Gizli açık çok sadaka verin ki, rızkınız bollaşsın, yardıma mazhar olun ve duanız kabul edilsin." (İbn Mâce); "Hastalarınızı sa-

55 Bakara, 2/3

dakayla tedavi edin, çünkü sadaka her hastalığı ve belayı defeder.” (Beyhaki) gibi hadisleriyle de Allah Resûlü (s.a.s.) konunun ehemmiyetine dikkat çekmektedir.

Ancak sadakanın gizli verilmesi övülmektedir. Bunun sebebi de insanların iffet ve mürüvvetlerinin korunmak istenmesidir. Sadaka alan kimsenin rencide edilmemesi; toplumda onun minnet altında kalmış, eziklik duyan bir kişi hâline düşmüş olmasına zemin hazırlamamak gerekir. İnsanın iffeti ve mürüvveti Allah yanında oldukça değerlidir. Buna zarar verecek her şey onun yaratıcısı tarafından hoş karşılanmamaktadır. Esasında böyle bir davranış, veren insan için de faydalıdır. Çünkü insanoğlu her zaman “riya” imtihanı ile karşı karşıyadır. Amellerine riya karışan bir insanın bazen olur ki, tüm yaptıkları boşa gider, kendisine sevap getirmezken günaha da girmesine sebep olur. Örneğin namazına riya karıştıran kimse için Allah (c.c) *“Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır, hayra da engel olurlar.”*⁵⁶ diyerek riyanın ne kötü bir huy olduğunu beyan etmiştir. Mesela, *“Suyun ateşi söndürdüğü gibi sadaka da günahları yok eder.”* (Tirmizi) hadis-i şerifinden maksat, “Sağ elinin verdiğinden sol elinin bilgisi olamayacak derecede gizli verilen sadaka” ile, “Riyadan uzak ve minnet altında bırakma amaçlı” sadaka kastedilmiş olabilir.

Mübarek Ramazan ayında bu güzel ve önemli işi hepimiz biraz daha sık ve biraz daha dikkatli yapmalıyız. Zira Ramazan ayı birlik ve beraberliğin, kardeşliğin, sevginin, muhabbetin, hoşgörünün, tevazuun vs. sembolüdür. Bu ayda sadakaların artırılması ve özellikle zekâtın ülkemizdeki büyük potansiyeli göz önünde bulundurularak ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması elzemdir. Verdiğimiz gizli vererek hiçbir gölgenin bulunmadığı günde Allah'ın Arş'ının gölgesinde gölgeleneceklerden birisi olmamız duasıyla.

56 Mâtn, 107/4-7

Yedi Sınıf İnsanın Yedincisi

Tenhada Allah'ı anıp göz yaşı dökken kişi: Allah Resûlü (s.a.s.), hiçbir gölge bulunmayan günde Allah'ın, Arş'ın gölgesinde gölgelendireceğini müjdelediği yedi sınıf insandan yedincisinin tenhada Allah'ı anıp gözyaşı dökken kişi olduğunu belirtmektedir. İnsanlardan ve gözlerden uzak, kimsenin bulunmadığı ortamlarda Allah'ı anarak gözlerinden sevgi yaşları dökülen kimse, çoğu insanın başaramadığı bir kulluk çizgisini yakalamış demektir. Onun bu samimi ve gizli kulluğunun karşılığı da mahşer yerinde ilahî koruma altına alınmak suretiyle, herkesin gözü önünde ödüllendirilmesidir. Bu büyük müjdeye nail olmak isteyen her Müslüman, ibadetlerinin yanında Allah'a yakarış anlamına gelen tevbe ve istiğfarı hayatının bir parçası hâline getirmelidir. Zira Allah Resûlü, tevbe ve istiğfarı hayatının bir parçası hâline getirmiş ve *“Ey insanlar! Rabbinize tevbe edin, Allah'a kasem olsun ki, ben O'na günde yüz kere tevbe istiğfar ederim.”*⁵⁷ demiştir. Son on günü cehennem azabından kurtulma günleri olan bu günlerde tevbe ve istiğfara biraz daha yoğun zaman ayırmalı, oruçlu ağızlarımızla Yüce Allah'a yalvarıp yakarmalı, göz yaşları dökmeliyiz. Zira günahlardan dolayı tevbe etmek farzdır. Kur'an'da tevbe ve türevleri seksen altı yerde geçmektedir. Tevbe, Hz. Âdem ile başlar ve kulluğun bir göstergesidir. Öyle bir tevbe etmeli ki insan,

57 Buhari, Deavat 3

samimi, içten, ciddi, günaha bir daha dönmek üzere yapılan bu tür tevbeye nasûh tevbesi denir. Tevbenin bir kısım şartları vardır: Günaha pişmanlık duymak, günahı derhal terk etmek ve bir daha eski hâle dönmemeye azmetmek. Rükünleri ise, farzların yerine getirilmesi, borçların ödenmesi, helal lokma yenilmesidir.⁵⁸ İnsanı yeniden hayata bağlayan, ona ümit ve yaşama isteği veren, onu Allah'a yöneltip inanç ve imanını kuvvetlendiren, doğru ve dürüst davranmasını sağlayan, herkesin hakkını gözeten ve kendi hakkına razı olan tevbe ve istiğfarın insan hayatındaki rolü büyüktür.

Hasan-ı Basri'ye, "Ey Ebu Said, buraya bir adam gelir gider, tek başına direk arkasına oturur ve kimse ile konuşmaz." dediler. O, "bir daha geldiğinde bana haber verin." der. Adam yine gelip aynı yere oturduğunda Hasan-ı Basri'ye haber verirler. O, adama yaklaşarak, "ey Allah'ın kulu, bakıyorum uzletti seviyor, insanlar arasına katılmak istemiyorsun." der. Adam, "Evet, bir iş beni insanlar arasına katılmaktan alıkoymuştur." der. Hasan-ı Basri, "Burada Hasan-ı Basri adında birisi var, hiç olmazsa arada bir ona uğrasan." der. Adam, "Onun yanına gitmeme de engel olan bir şey vardır." der. Hasan-ı Basri, "Allah sana rahmet etsin, o engel nedir, onu bize anlatır mısın?" der. Adam: "Her sabah ve akşam Allah Teala'nın sayısız nimetlerine mazhar olmuşken, buna mukabil pek çok günah ile karşı karşıya bulunmaktayım. İşte bu nimetlerin şükrünü ödemek ve günahlarımdan tevbe etmekle uğraşmayı, insanlar arasına katılmaktan daha mühim bulduğumdan, kimse ile karışmak istemiyorum." der.⁵⁹ Dünyevileşmenin her tarafımızı sardığı, bizi kendimize bile bırakmadığı asrımızın problemlerinden zaman zaman uzaklaşıp, Rabbimizle baş başa kalıp yalvarıp yakarmak, tevbe ve istiğfar ile muhasebeye dalmak, her birimize nasip olur inşallah.

58 Mehmet Canbulat, Dini Kavramlar Sözlüğü, İstanbul 2009

59 Gazali, İhya, II, 581

Ramazan ayının son on gününü yaşadığımız bu günlerin cehennem azabından kurtulma günleri olduğunu Efendimizin hadislerinden öğrenmekteyiz. Bu sebeple, bu günlerde biraz daha tevbe ve istiğfara yönelip, günahlarımız için göz yaş dökmemiz gerekmektedir. Zira Hz. Aişe validemizin anlattığına göre, Resûlullah (s.a.s.), Ramazan ayında, diğer aylarda görülmeyen bir gayrete girerdi. Ramazan'ın son on gününde ise daha çok çaba gösterirdi. Son on günde geceyi ihya eder, ailesini de (gecenin ihyası için) uyandırır-
dı.⁶⁰ Yine Hz. Aişe validemizin anlattığına göre Resûlullah (s.a.s.) vefat edinceye kadar Ramazan'ın son on gününde itikâfa girer ve “Kadir Gecesini Ramazan'ın son on gününde arayın.” derdi.⁶¹

Bu iki haberden itikâf'ın Allah Resûlü'nün hayatında önemli bir yerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Önce itikâfın ne olduğunu kısaca izah etmeye çalışalım: Sözlükte, “ibadet veya başka bir gaye için bir yerde kendini tutmak, kalmak; insanlardan تنها bir yerde kalmak, bir şeye bağlanmak” gibi anlamlara gelen itikâf, dinî bir kavram olarak ibadet niyetiyle ve kurallarına uyarak inzivaya çekilmek demektir. Özellikle Ramazan ayında itikâfa girmek sünnettir. İtikâfın makbul olması için itikâfa girenin niyet etmesi, oruçlu olması, beş vakit namaz kılınan camide yapması gerekir.

60 Müslim, İtikâf 8

61 Buhârî, İtikâf 1

Kadınlar camide değil, evlerinde uygun bir odada i'tikafa girerler; ancak hayız ve nifas halinde olmamalıdır. İ'tikafa giren kimse camide yer, içer, uyur. Bunlar için camiden dışarı çıkmaz, çıkarsa i'tikafı bozulur. Tuvalete gitmek, abdest almak ve gerektiğinde gusletmek için camiden dışarı çıkabilir. İ'tikafa giren kimse bu süre içerisinde kendisini dünya işlerinden ayırarak Allah'a yönelir, ibadetle meşgul olur, Kur'an okur, tefekkür eder, zikir yapar, tevbe ve istiğfarda bulunur. İ'tikafa iken cinsi münasebette bulunmak i'tikafı bozar. Fakat rüyada ihtilam olmak, i'tikafa mani değildir.⁶²

Allah Teala, insanı en güzel surette yarattığını bildirmektedir.⁶³ En güzel surette yaratılan bir varlığın, bu güzelliği koruması gerekir. İbadetlerle birlikte her türlü amel-i salihânın emredilmesinin ve bütün fahşâ ve münkerin nehyedilmesinin hikmetlerinden birisi, insanın bu güzelliğini korumasına destek sağlamaktır. Aksi takdirde o güzeller güzeli varlığın "aşâğuların aşâğısına çevrilme"⁶⁴ tehlikesi vardır ve bu tehlike her an kapıda hazır vaziyette beklemektedir. Bu sebeple Kur'an ve Sünnet insanı her an bu tehlikeye karşı uyarılmış, nasıl tedbir alacağını da yollarını göstermiştir. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) hayatı zaten bunun en büyük örneğidir. Ramazan ayının manevi atmosferi içerisinde oruçla, Kur'an tilavetiyle, beş vakit namaza ilaveten teravih namazıyla, zekâtla, fitreyle, hayır hasenatla iyice kıvama getirilmiş olan Müslüman, âdeti "i'tikaf"a girerek yaratılış güzelliğini muhafaza etme niyet ve fiilini zirveye taşımaktadır. Modernizmin çirkinleştirdiği ve köleleştirdiği insan büyük paralar vererek güzellik salonlarında iç dünyalarını hiç hesaba katmadan dış dünyalarını güzelleştirmeye çalışır dursunlar, i'tikafa giren Müslüman, dünyaya kölelikten Rabbine kulluğa koşmakta, Yaratan'ın verdiği dış görünüşünden razı, iç dünyasının güzelliğini muhafaza etme ve daha da güzelleştirme gayreti içerisinde girmektedir vesselem.

62 bkz. İbrahim Paçacı, Dini Kavramlar Sözlüğü, İstanbul 2009

63 *Tin*, 95/4

64 *Tin*, 95/5

Namazdaki İşaretleri Gör (Mevlana)

Başucu kitaplarım arasında Yakup Şafak tarafından tek cilt olarak hazırlanmış Mevlana'nın "Bütün Eserleri –Seçmeler" isimli kitabı da bulunmaktadır. Zaman zaman alır, içindekilerden dikkatimi çeken bir bölümü okurum. Bazen hoşuma gider tekrar okurum. Dün sabah "Namazdaki İşaretleri Gör" başlığını taşıyan bölümü oldukça haz alarak okudum ve Ramazan'ın son günlerini yaşadığımız ve Kadir Gecesi'nin de içinde olduğu bu günlerde namazı daha bir huşü içinde kılmamıza vesile olur, niyetiyle sevgili okuyucularıyla paylaşmak istedim:

Namazdaki işaretleri gör: Ey ulu kişi, (namazdaki) tek-birin manası şudur: Ya Rab, huzurunda kurbanız. Koyunu keserken "Allahu ekber" dersin ya, o geberesi nefsi keserken de bu söz söylenir. Ten İsmail'e benzer, can Halil'e... Can ulu bedene tekbir getirdi mi, beden şehvetlerden hırslardan kurtulur; besmeleyle kesilmiş temiz bir kurban hâline gelir.

Kıyamette olduğu gibi halk huzurunda saf kurulus; hesaba, Allah ile konuşup görüşmeye girilir. Hakk'ın huzurunda, gözyaşı dökerek ayakta durmak, kıyamet gününde kabirden kalkıp mahşer yerinde dikilmeye benzer.

Allah, "Sana bunca zamandır mühlet verdim, bana ne getirdin, ömrünü neyle bitirdin; verdiğim gıdayı, ihsan ettiğim kuvveti ne uğruna harcadın, gözünün nurunu nerelerde

tükettin, beş duyunu nerelerde yıprattın? Gözünü, kulağını, aklını, arşa ait bütün cevherlerini harcadın... Ferş âleminden bunlara karşılık ne satın aldın? Sana kazma ve bel gibi el ayak verdim. Onları sana bizzat ben bağışlamıştım, ne yaptın onları?” der. O’ndan bunun gibi seni dertlere uğratan nice haberler gelir. Kıyamdayken kula gelen bu haberlerden kul utanır, iki büklüm olup rükua varır. Utancından ayakta durmaya kudreti kalmaz, rükûya gider, Hakk’ı tesbih eder.

Allah’tan “başını kaldır, rükûdan kıyama dön de sorulara birer birer cevap ver” fermanı gelir. O utanç (içindeki) kul, rükûdan başını kaldırır, fakat olgun bir iş yapmamış olduğundan bu sefer yüzüstü düşer. Yine emir gelir, “Başını kaldır secdeden kalk da yaptıklarından haber ver!” Tekrar utana utana başını kaldırır ama yine yılan gibi yüzüstü düşüverir. Allah, tekrar “başını kaldır da söyle, inceden inceye bütün yaptıklarını araştırmak istiyorum” der. Artık ayakta durmaya kuvveti kalmadığından, ... o ağır yükün altında, yere oturur.

Allah, “söyle bana; sana nimet verdim, nasıl şükrettin? Sermaye verdim, haydi göster kazandığımı!” der. Kul sağ yanına dönüp peygamberlere, o ululara selam verir... Peygamberler, “çareye başvuracak gün geçti. O, orada yapılacak bir şeydi, eldeki alet oradaydı, orada kaldı... Bunun üzerine sol tarafa baş çevirir, hismindan, akrabasından yardım ister. Onlar da “Sus! Yüce Allah’a kendin cevap ver. Biz kim oluyoruz ki? Bizden el çek” derler. Ne bu yandan bir çare olur, ne o yandan. O biçarenin canı da yüz parça olur! Herkesten ümidini keser de ellerini açar, duaya başlar: “Ya Rab, herkesten ümidim kesildi. Evvel de sensin, âhir de sen. Senden başka önu, sonu olmayan yok” diye niyaza koyulur.

Namazdaki bu hoş işaretleri gör de bunun, önünde sonunda böyle olacağını bil! Namaz yumurtasından civcivi çıkaragör; yerden tane toplayan yolsuz yordamsız kuş gibi yere başvurup durma!

Fıkıh literatüründe “fitir sadakası” deyimiyile ifade edilen fitre, “Ramazan bayramına kavuşan ve temel ihtiyaçları dışında artıca olsun veya olmasın nisap miktarı mala sahip olan Müslümanların kendileri ve velayetleri altındaki kişiler için vermekle yükümlü oldukları sadaka” diye tanımlanmaktadır. Allah Teala'nın kişiye ve velayeti altındakilere canını bağışlamış olmasına karşılık bir şükran davranışı olarak meşru kılınmıştır. Bu yüzden fitreye “baş sadakası” veya “beden sadakası” da denilir.

Fitrenin dinen gerekli olmasının dayanağı sağ olarak Ramazan bayramına kavuşmuş olmaktır. Birinci gün tan yerinin ağarması ile fitre vacip olur. Buna göre bayramın ilk günü tan yeri ağarmadan önce Müslüman olan kişinin veya yeni doğan çocuğun fitresinin verilmesi gerekir. Buna karşılık bu vakitten önce vefat eden, fakir düşen kişi için veya tan yeri ağardıktan sonra zengin olan kişi veya yeni doğan çocuk için fitre vacip olmaz. Gerekli mal varlığına sahip olan kimse küçük veya akıl hastası da olsa veli veya vasileri onların malından onlar adına fitre vermekle yükümlüdürler. Ramazan'da bir özrü sebebiyle oruç tutmakla mükellef olmayan bir Müslüman da fitre vermekle yükümlüdür. Zekâttan farklı olarak fitrenin gerekli olması için sahip olunan malın “artıca” olması ve üzerinden bir yıl geçmesi şart değildir.

Hız. Peygamber ve sahabe dönemindeki uygulamalar, fitre miktarı ile bir fakirin içinde yaşadığı toplumdaki orta

hâlli bir ailenin hayat standardına göre bir günlük yiyeceğinin karşılanmasının hedeflendiğini göstermektedir. Ancak fitre miktarı belirlenirken “bir günlük gıda ihtiyacı”nın fitre verilecek fakirin hayat şartlarına göre değil, fitre veren kimsenin hayat şartlarına göre belirlenmesinin tercih edilmesi gerekir. Buna göre fitre veren kimse kendi günlük gıda tüketiminin ortalamasını ölçü almalı ve bunun parasal değerini fitre olarak vermelidir. Böyle bir uygulama fitrenin anlam ve gayesine daha uygundur. Nitekim Kur’an’da yemin kefaretiyle ilgili olarak “ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hâllisinden on fakire yedirmek”⁶⁵ ifadesi de böyle bir ölçünün alınmasını haklı ve gerekli kılmaktadır.

Fitre, Ramazan ayının başından itibaren Bayram namazına kadar herhangi bir anda verilebilir. Yoksulların ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla uygun olarak fitrenin bayramdan bir iki gün önce verilmesi teşvik edilmiştir. Bayram namazından önce fitreyi verecek birisini bulamayan kişi, bunu daha sonra herhangi bir fakire veya belirli bir fakire vekaleten verilmek üzere birine emanet edebilir. Bunu yapan kişi fitre yükümlülüğünden kurtulmuş sayılır. Fitre veren kişi bu niyetle fitresini verir, ancak fakire “bu fitredir” deme zorunluluğu yoktur. Fitrenin fakirin veya vekilinin bizzat şahsına verilmesi ya da doğrudan mülkiyetine geçirilmesi gerekir. Kamu hizmeti gören hayır kurumlarına fitre verilmez. Fakat bu kurumlar aldıkları fitreleri fakirlere ulaştırıyorlarsa, vekil sıfatıyla onlara verilebilir. Zekâtın verildiği yerlerle fitrenin verildiği yerler aynıdır. Bunların başında da fakirler gelir. Zekât verilmeyen kimselere fitre de verilmez. Fitre veren kimse öncelikle kendi muhitinin fakirlerine ya da uzakta otursalar bile fakir akrabalarına verir. Bir kimse kendisinin ve ailesinin fitresini bir fakire verebileceği gibi, birkaç fakire de dağıtabilir. Yine birçok kişi de fitrelerini bir kişiye verebilirler.⁶⁶

65 Maide, 5/89

66 Daha geniş bilgi için bkz. H. Mehmet Günay, Zekât Kitabı, İstanbul. 2007, s. 95-106

Kadir Gecesi'nin Ardından

Kutsal zaman ve kutsal mekân kavramları, dinler tarihinin en önemli meselelerinden kabul edilmektedir. Diğer inançlarda olduğu gibi İslam'da da mübarek gün ve geceler bu bağlamda ele alınmaktadır. Bunlar içerisinde en kutsal, en mübarek olanı da Kadir Gecesi'dir. Çünkü bu gece hem Ramazan ayı içerisinde yer almaktadır, hem de Kur'an kendisinde inmiştir. Yani Kadir Gecesi-Ramazan ayı-Kur'an birbirinden ayrılmaz üçlüdür. Hepsi de birbirinin içindedir, muhtemelen bunun için bu gece, içinde Kadir Gecesi bulunmayan bin aydan hayırlıdır: *"Doğrusu Biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik. Kadir Gecesi'nin ne olduğunu bilir misin sen? Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır. Melekler ve Rûh, o gece Rablerinin izniyle her iş için iner de iner. O, tan yeri ağarmaya kadar bir selamettir."*⁶⁷ ayetleri oldukça açık bir şekilde bu gecenin en mübarek gece olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadir Gecesi'nin ne zamana denk düştüğü hususunda pek çok hadis-i şerif varid olmuştur. Ramazan ayının 27. gecesi olduğu ile ilgili rivayetler ağırlıktadır. 21. gecesinde olabileceğini ileriye süren rivayetler olduğu gibi, Ramazan ayının son on gününün tek gecelerinde ve hatta tüm Ramazan ayında aranması gerektiğini ifade eden hadisler de vardır. "Takdir ve tedbir gecesi, değer, makam" manalarına

67 Kadr, 97/1-5

gelen Kadir, bin aydan hayırlıdır. Çünkü bu gece beşer hayatına bıraktığı mübarek ve kudsi tesirler, yaptığı değişiklikler itibariyle binlerce ayın ve yılın yapamadığını yapmış, insanlığın kurtuluş reçetesi olan Kur'an'ın indiği gece olma şerefine nail olmuştur. Bu gecede bütün varlıklara nur feyzânı olmakta, insan vicdanında ve beşer hayatında Allah'ın ruhundan coşan selamet ırmakları akıtılmaktadır. Bu gecede her şey hikmetlice ayrılmıştır. Ölçüler, esaslar ve prensipler bu gece vaz'edilmiştir. Ve bu gece fertlerin kaderlerinden başka milletlerin ve devletlerin kaderleri ve hatta daha büyük bir olay, gerçeklerin ve sistemlerin ölçüsü vaz'edilmiştir.

Allah Resülû (s.a.s.) *“Kim Kadir Gecesini, faziletine inanarak ve alacağı sevabı Allah'tan bekleyerek ibadet ve taatle geçirirse, geçmiş günahları bağışlanır.”*⁶⁸ buyurmuştur. Bunun için Kadir Gecesi namaz kılarak, Kur'an-ı Kerim okuyarak, tevbe, istiğfar ederek ve dua yaparak değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Üzerinde namaz borcu olanların nafile namazı kılmadan önce hiç değilse beş vakit kaza namazı kılmaları daha faziletlidir. Kazası yoksa nafile kılar. Süfyan-ı Sevri, “Kadir Gecesi dua ve istiğfar etmek çok önemlidir. Kur'an okuyup sonra dua etmek daha güzeldir.” demiştir.⁶⁹

Kur'an terbiyesinin metodu, ibadetle vicdanlardaki iman gerçeklerini birbirine bağlamaktadır. Bu yüzden vicdanların tertemiz hâle gelmesi ve vicdansızlıkların ortadan kalkmasının yegâne vasıtası ibadetlere sarılmaktır. *“De ki, eğer duanız yoksa Rabbimin katında ne kıymetiniz var ki!”*⁷⁰ ayeti, Müslüman olarak Allah indindeki kıymetimizin yaptığımız dualara bağlı olduğunu göstermektedir. Öyleyse en mukaddes gece olan Kadir Gecesi'nde yapılan duaların bizi nasıl bir manevi atmosfer-

68 Buhârî, Kadir, 1

69 Tecrid-i Sarih Tercemesi, VI, 313

70 Furkan, 25/77

fere taşıyacağını düşünmemiz gerekir. Nitekim Hz. Aişe validemiz demiştir ki; Resûlullah'a (s.a.s.), "Ey Allah'ın Resûlü! Kadir Gecesine rastlarsam nasıl dua edeyim?" diye sordum. Resûlullah (s.a.s.), "Allahümme inneke afüvvün tühîbbü'l-afve fa'fu annî (Allah'ım sen çok affedicisin, affi seversin, beni affet!)" diye dua et, buyurdu.⁷¹ Tüm okuyucularımın Kadir gecelerini tebrik ediyorum.

71 Tecrid-i Sarih Tercemesi, VI, 314

İslam'ın Temsil ve Takdiminde Doğru Tutumların Belirlenmesi

Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber, İslam'ın ideal bir temsilinin sağlanması hususunu tam merkeze alıp gerekli ikaz ve tekliflerde bulunmakta ve konuyu sürekli hatırlatmaktadırlar. Müslümanların hangi vasıflara sahip olması gerektiği, hangi amellerin iyi hangilerinin kötü olduğu, müttekî terimine dikkat çekilmesi ve bunun en ideal temsil şekli olduğunun çok sıkça vurgulanmış olması, konunun ne kadar önemsendiğini göstermektedir. *“Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyi söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz Allah yanında ne büyük, ne çirkin bir kabahattir.”*⁷² ikazı, Müslüman'ın özü sözü bir, dürüst, güvenilir, yalandan, nifaktan uzak duran, hep iyilik için çırpınan vb. temsil örnekleri içerisinde hayatını devam ettirmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Hz. Peygamber Müslüman'ı tanımlarken, *“Müslüman, diğer bir Müslüman'ın elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir.”*⁷³ derken yine aynı konuya dikkat çekmiş, her vesileyle ideal Müslüman portresine vurgu yapmıştır. Bunların yanında İslam'ın tasavvuf boyutuna baktığımız zaman yegâne amacın âdeta iyi bir temsil örneği sergilenmesi olduğunu görmekteyiz. İnsan-ı kâmilin yetişmesi için tasavvufun önerdiği nefis eğitimi süreçleri ve bu süreçte insanın yerine getirmesi gereken her türlü iyilik ve güzellik buna örnek ve-

72 Saff, 61/2-3

73 A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, I, 102, 313

rilebilir. Gerek 14 asırlık tasavvuf zenginliği içerisinde gelip geçmiş yüzlerce mutasavvıfın ve gerekse Yunus Emre'den Hacı Bektâş-ı Velî'ye, yüzlerce Anadolu ereninin sözleri ve yaşantıları hep bu temsilin nasıl olması noktasına odaklanmıştır.

İslam'ı temsil ve takdimde Müslümanların sahip olması gereken birçok haslet vardır. Birkaçına dikkat çekelim:

1. Samimiyet ve İçtenlik

Allah, müminleri samimiyetlerine göre değerlendirir. Bu nedenle de Kur'an'da en çok üzerinde durulan konulardan biri budur. Allah'a karşı tam ihlaslı olmak, mümini Allah'a yaklaştıran, kendisini geliştiren ve başarı kazanmasına vesile olan önemli bir vasıftır. Hidayeti Allah'ın vereceğini bilerek, dinin menfaatini gözetken bir tavır ve samimi, içten bir ruh hâli ile temsil ve takdimin yerine getirilmesi gerekir. Konuşurken de aynı şekilde içten, samimi bir üslup kullanmak bunun için önemli bir şarttır. Nitekim Allah Teala, *“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir biçimde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin yolundan sapmanı da hidayete ereni de bilendir.”*⁷⁴ ayetiyle bir Müslüman'ın diğer insanlara karşı kullanacağı üslubun nasıl olması gerektiğini açıkça bildirmektedir.

Samimiyet, içerisinde güven verme unsurunu da barındırmaktadır. Müslüman, karşı tarafa her zaman güven vermeli, emin insan olmalıdır. Tıpkı Hz. Muhammed (s.a.s.) gibi. Zira onun daha Peygamberlikten önceki ünvanı Muhammedü'l-Emin idi. Yani herkes tarafından kendisine güven duyulan bir insandı. Globalleşen, farklı inanç ve düşüncelere sahip insanların bir arada yaşadığı günümüz dünyasında Müslüman, inançlı-inançsız her insanın kendisinden emin olduğu bir kişiğe sahip olmalıdır. Zira Kur'an'da da İslam'ı gerektiği gibi

74 Nahl, 16/125

temsil ve takdim etmesi için Müslüman'ın taşıması gereken vasıflardan birisi de güven vericiliğidir. “Onlar ki, uhdelerine verilen emaneti korurlar ve sözlerinde dururlar.”⁷⁵ ayeti, konuyla ilgili başka birçok ayetten sadece birisidir. Yani Müslüman ismini taşıyan insanın inancında ve yaşayışında son derece samimi ve ihlâşlı olması gerekmektedir.

2. Sabırlı Olma

Sabra en çok muhtaç olunan alanlardan biri de İslam'ın temsili ve takdimi anlarıdır. Müslüman, karşısındaki kişide iman ışığını gördüğü sürece, ona karşı anlayışlı olmalı, ona bu tavırlarını düzeltmesi için zaman tanımalıdır. Dini tanımayan ya da tanıdığı halde yaşamayan insanların yanlış hareket ve düşüncelerini, boş konuşmalarını ve sunulan güzellikler karşısındaki anlayışsızlıklarını sabır ve hoşgörü ile karşılamak durumundadır. Üstelik mümin bunu büyük bir zevkle yapar. Çünkü İslam'ı iyi temsil ve takdim ederek tek bir kişinin dahi İslam'a karşı kalbinin yumuşamasına vesile olmak çok büyük bir kazançtır. Mümin kişi yaptığı tebliğ yüzünden başka kişilerden ya da tüm bir kavimden tepki görebilir. Ama durmamalıdır, her türlü zorluğa, sonuçsuzluğa rağmen tebliği sürdürmelidir.

Yeryüzünde 950 yıl yaşayan⁷⁶ ve bu zamanın önemli bölümünü kavmine tebliğ yapmakla geçiren Hz. Nuh, bu konudaki sabıryla en güzel örneklerden birini temsil etmektedir. Hz. Nuh'un kavmine yaptığı tebliği anlatan sözlerini Allah Kur'an'da şöyle haber verir: “Dedi ki: Rabbim, gerçekten kavmimi gece ve gündüz davet edip-durdum. Fakat davet etmem, bir kaçıştan başkasını arttırmadı. Doğrusu ben, onları bağışlayan için her davet edişimde, onlar parmaklarını kulaklarına tıkadılar, ör-

75 Mü'minun, 23/8

76 Ankebut, 29/14

tülerini başlarına çektiler ve büyüklük tasladıkça büyüklük gösterip-direttiler. Sonra onları açıktan açığa davet ettim. Daha sonra (davamı) onlara açıkça ilan ettim ve kendilerine gizli gizli yollarla yanaşmak istedim. Bundan böyle Rabbinizden mağfiret isteyin; çünkü gerçekten O, çok bağışlayandır, dedim.”⁷⁷

3. Hikmetli Konuşma

İslam'ın takdiminde hikmetli konuşmanın önemi büyüktür. Nitekim “Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır...”⁷⁸ ayeti de bu gerçeğe dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Müslüman, hikmetli konuşabilmek için Allah'a dua etmeli, fiilî dua olarak da mümkün olduğunca bu konu üzerinde düşünüp kendini ölçmelidir. Hikmetli bir takdimin nasıl olması gerektiği ana hatlarıyla bellidir:

İslam'ı takdim eden kişinin karşısındakinin ihtiyaçlarını tespit ettikten sonra, bunlara en güzel ve en etkileyici şekilde cevap vermesi, gösterişli ve aşdali üsluptan kaçınması gerekir. Bilgi göstermeye yönelik yapay bir çabaya girmeden, kişinin tam ihtiyaçlarına yönelik ve onun kalbini rahatlatacak, tatmin edici, netice verici, açık ve net bir üslupla, kısacası hikmetli bir biçimde konuşmak, takdimcinin sahip olması gereken çok önemli bir özelliktir. Hikmet, Müslüman'ın Kur'an ayetlerine olan hâkimiyetiyle de doğru orantılıdır. “Onların sana getirdikleri hiçbir örnek yoktur ki, Biz (ona karşı) sana hakkı ve en güzel açıklama tarzını getirmiş olmayalım.”⁷⁹ ayetine göre, inkârcıların öne sürdüğü her türlü çarpık mantığın cevabı, Kur'an'da vardır. Netice itibariyle Müslüman, Kur'an'ı çok iyi bilir, özümser ve karşılaştığı her olayı Kur'an süzgecinden geçirerek yorum-

77 Nuh, 71/5-10

78 Nahl, 16/25

79 Furkan, 25/33

larsa, karşı tarafın sorularına karşı onları ikna etmeye yönelik en isabetli ve en hikmetli cevabı verebilir.

4. Güçlü, Asil ve Tevazulu Bir Karaktere Sahip Olma

Müslüman, bu karakteri sürekli olarak zihninde ve kalbinde hissederse, bu his onun tavırlarına da yansır ve kendisine tebliğ yapılan kişi de doğal olarak bu güçten etkilenir. Sadece Allah'a kulluk eden Müslüman, aynı zamanda Kur'an'dan edindiği üstün bir karaktere ve peygamber ahlakına benzer bir ahlaka sahiptir. Hiçbir zaafı yoktur ve hedefi sadece Allah'ın rızasını kazanmaktır. İmanın ona verdiği olgunluk ve sahip olduğu büyük hedefler sayesinde hep büyük düşünür, küçük ve basit hareketlere tenezzül etmez; bu yüzden asil olur. İslam'ı takdim eden kişinin bu asilliği sergilemesi, bununla birlikte kalender, cana yakın tavırları karşı tarafı olumlu yönde etkileyecektir. Gerek bilgilendirmeye ve gerekse davete yönelik olsun, karşı tarafa vermek istediği mesajı usulüne uygun ilkeler doğrultusunda vermelidir.

Ramazan'a Veda ve Muhasebe

İstanbul camilerinde Ramazan'ın son günlerinde te-ravih namazının bitiminde ve hatta sabah ezanından önce minarelerden müezzinler tarafından kasideler okunur:

*Elveda ey rahmet ayı Ramazan
Seni haber verdi bize Kur'an
Minarelerden okunuyorken ezan
Mescitlerde hatm-i Kur'an her an
Elveda ey rahmet ayı Ramazan*

Bunu duyunca insan hüzünle sevinci bir arada yaşama-ya başlıyor. Bir yandan otuz gündür ruh ve bedenlerimizde güzellikler meydana getiren muhteşem bir ayın son bulma-sından kaynaklanan burukluk, öte yandan Müslümanların, yaşadıkları en mutlu zaman dilimlerinden birisi olan Bay-ram günlerine giriyor olmanın verdiği huzur.

Fakat bütün bunlarla beraber Müslümanlar olarak esas yapmamız gereken şey, Allah Resûl'ünün (s.a.s.) rahmet, mağfiret ve cehennem azabından kurtulma ayı diye tanımladığı Ramazan ayının bu özelliklerinden yeterince istifade edebildik mi? Bununla ilgili bir değerlendirme ve muhasebe yapmak gerekir. Harama, yalana, talana, dolana, haksızlığa, kibre, dargınlığa, ikiyüzlülüğe vs. karşı orucu kalkan yapabildik mi? Emrolduğumuz gibi dosdoğru olma noktasın-

da Ramazan'ın bize katkısı oldu mu? “Esasında Müslüman'ın diğer aylardaki hayatı da böyle olmalı, Ramazan ayı bunun bir egzersizidir” anlayışı zihinlerimizde ne kadar yer etti? Ramazan ayı orucuyla, teravihiyle, zekâtıyla, fitresiyle, sadakasıyla, iftanyla, sahuruyla olumsuz yönlerimizi rötüşleyebildi mi? Teravîh namazlarında yaptığımız yüzlerce secde, bize bir Müslüman'ın yaşayabileceği en ulvî an olan secde anının sıcaklığını, yakınlığını tattırabildi mi? “*Secde et ve yaklaş!*”⁸⁰ emr-i ilahîsinin sırrını anlamamızı sağlayabildi mi? Zekâtlarımız, fitrelerimiz, sadakalarımız malımızı temizleyip infak anlayışımızın gelişmesine, “dünyada verdikleriniz sizin, vermedikleriniz başkalarındır” mealindeki Peygamber sözünün ne demek olduğunu anlayıp dünyevîlikten biraz olsun uzaklaşmamıza yardımcı olabildi mi? İftarlarda hep zengin sofralarında mı bulunduk, yoksa fakir-zengin diz dize iftar sofralarına oturabildik mi? Mademki Allah Resûlü (s.a.s.) “*Sahur yapınız, çünkü sahurda bereket vardır.*” buyuruyor, onun bereketinden istifade etmek için yeterince gayret ettik mi?

Özetle söylememiz gerekirse, taşımış olduğumuz Müslüman ismi “elinden ve dilinden emin olunan kimse” tanımlamasına biraz daha uyumlu hâle gelebildi mi? Ticaretimizde, siyasetimizde, akrabalık ve komşuluk ilişkilerimizde bir ay öncesine göre artılarımız oldu mu, yoksa aynı noktada mıyız? Sabır ve şükür anlayışlarımızda gelişme oldu mu? Fukara-i sâbirin veya ağniyâ-i şâkirin nitelendirmesini bizzat kendi yüreğimizde içselleştirip hayata geçirebildik mi? Kısacası, Ramazan ayı bizim için yeniden bir diriliş oldu mu? Eğer bütün saydığım konularla ilgili artılarımız oldu ise, ne mutlu bize! Yok eğer kendimizi testten geçirdikten sonra aynı noktada olduğumuzu fark edersek zarardayız demektir. İki günü bile birbirine eşit olan zararda oluyor da, bir ay boyunca yapmış

80 Alak, 96/19

olduğumuz ibadet, taat, hayır-hasenâta rağmen hâlâ yerimizde sayıyorsak, kendimizi derhal rehabiliteye almamız, ibadet-ihlas-samimiyet ilişkisini anlamaya çalışıp bu açıdan yine kendimizi sorgulamamız gerekecektir. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Ramazan hayatı ile kendi Ramazan hayatımızı karşılaştırıp, ona göre gerekli çalışmalarımızı âcilen yapmamız icab edecektir. Daha nice Ramazanlarda buluşmak ümidiyle, bayramınız mübarek olsun.

Bayram ve Mahiyeti

Tarihin her devrinde insanların senenin bazı günlerini bayram olarak belirledikleri görülmektedir. İnsanın monoton bir hayattan kurtulup, ruhi bir değişime ihtiyacı olduğundan dolayı böyle bir tespite gerek duyulmuş olması muhtemeldir. İslam öncesinde bayramlar toplumların hayatında olağanüstü günler olarak görülmekteydi. Bu bağlamda ilahî kaynaklı inançlardan Yahudiliğe bakılacak olursa, dinî bayramların oldukça fazla olduğu göze çarpmaktadır. Hristiyanlıktaki haftalık pazar ayinleri, Noel, Paskalya, Haç yortusu, Meryemana günü ve bazı sakramentler birer bayram özelliği taşımaktadır.

İslam'da ise Ramazan ve Kurban olmak üzere iki dinî bayram vardır. Bu bayramlar hicretin ikinci yılından itibaren kutlanmaya başlanmıştır. Zaten Ramazan orucu da aynı yıl farz kılınmıştı. Nitekim hicretten sonra Medine sakinlerinin İran'dan alınan Nevruz ve Mihrican bayramlarını kutladıklarını gören Hz. Peygamber (s.a.s.), “Allah, sizin için o iki günü, daha hayırlı iki günle Ramazan ve Kurban bayramlarıyla değiştirmiştir.”⁸¹ diyerek İran menşeli bayramların kutlanılmasını yasaklamıştır. Ramazan ayını oruçla geçiren müminler, bir sonraki Şevval ayının ilk üç gününü bayram olarak kutlamışlardır. Bu sebeple bu bayrama Ramazan Bayramı veya

81 Nesâî, Salâtü'l-ideyn, 1

Ramazan Bayramı'ndan önce fitre verildiği için "Fıtır Bayramı" denilmiştir. Bayramların, bayram namazının kılınmasıyla başladığı gerçeğine Peygamber Efendimizin, "bu günümüzde yapacağımız ilk şey namaz kılmaktır." sözü delil gösterilmektedir.

Bayramlara önceden hazırlanılması, bu günlerde güzel ve temiz elbiselerin giyilmesi, gusledilmesi, dişlerin fırçalanması, güzel kokular sürülmesi, güler yüzlü olunması, namazdan önce Ramazan Bayramı'nda hurma vb. tatlı bir şey yenilmesi, Kurban Bayramı'nda ise ilk olarak kurban etinden yenilmesi, namaza mümkünse yürüyerek gidilmesi ve dönüşte başka bir yolun kullanılması, çokça sadaka dağıtılması, fıtır sadakasının (fitre) namazdan önce verilmesi, namaza giderken tekbir getirilmesi menduptur. Bayram günlerinde İslamî ölçüler içinde eğlenilmesi ve bazı oyunların oynanması caizdir. Bir bayram günü Hz. Aişe ile birlikte bulunan Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanında Buas Harbine ait ezgiler söyleyen iki kız çocuğuna müdahale etmek isteyen Hz. Ebu Bekir'e Resûlullah'ın "her milletin bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır." dediği, yine bayram günü mescitte mızrak-kalkan oyunu oynayanları seyretmek isteyen Hz. Aişe'ye yardımcı olarak onunla beraber seyrettiği rivayet edilmektedir.

Hz. Peygamber döneminde kutlanan bayramlar bunlardan ibaret olmakla birlikte sonraları İslam dünyasında bazı önemli gün ve gecelerin de bayram gibi kutlandığı görülmektedir. Ancak âlimlerin çoğu bu vakitlerle ilgili olarak İslam toplumlarında zamanla gelenekleşen bazı kutlama biçimlerine, dinî dayanağı bulunmayan bid'at türünden davranışlar oldukları gerekçesiyle karşı çıkmışlardır. Hz. Peygamberin, Medineli-lerin eski bayramlarını kaldırıp, onların yerine Ramazan ve Kurban bayramlarını ikame ettiğine dair yukarıda zikredilen

hadisini dikkate alan âlimler, gayrimüslimlerin dinî mahiyet-
teki bayramlarına katılmayı caiz görmemişlerdir.

İşte Ramazan Bayramı geldi çattı. Klasik ifadeyle dargın-
ların barışmasını, akrabalar, komşular arası ziyaretleşmelerin
yoğun bir şekilde gerçekleştirilmesini, sıla-i rahim yapılmasını
tekrar hatırlatmış olalım. Bayramın bayram olduğunu unutup
da tatil beldelerine kaçmaya çalışanlar belki bunu hatırlar da
gitmekten vazgeçerler. Bu vesileyle tüm okuyucularımın bay-
ramını tebrik eder, sağlık ve mutluluklar dilerim.

Sıla-i Rahim (Akraba Ziyareti)

Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde farklı vesilelerle akrabalar arası ilişkilere dikkat çekilmektedir. Bunlardan birkaçını okuyucularımızla paylaşarak, sıla-i rahim konusunun önemini belirtmeye çalışalım: *“Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan, ondan da eşini var eden, ikisinden de birçok erkek ve kadın türetip yayan Rabbinizden çekinip sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan da sakının. Şüphesiz, Allah üzerinizde gözetleyendir.”*⁸² Burada açıkça başlangıca doğru gidildiğinde, tüm insanların bir anne ve bir babadan türeyerek birbirine akraba oldukları bildirilmekte, ancak daha dar çerçevede düşünüldüğünde en azından kardeşler, amca, hala, dayı, teyze ve bunların çocukları ve evlilik yoluyla oluşan akrabalar arası bağların koparılmaması özellikle vurgulanmaktadır. Cuma günleri imamların minberden inmeden önce son olarak cemaatlerine âdeta ikaz mahiyetinde duyurdukları, yani “Ey cemaat, size son olarak hatırlatacağım şu hususlara gelecek hafta tekrar buluşunca kadar dikkat edin, ihmal etmeyin!” dercesine vurguladığı şu ayet de oldukça manidardır: *“Şüphesiz, Allah adaleti, ihسانی ve akrabaya vermeyi emreder...”*⁸³; *“Akrabaya, yoksula ve*

82 Nisa, 4/1

83 Nahl, 16/90

*yolda kalmış yolcuya haklarını ver...*⁸⁴ ayeti de oldukça dikkat çekicidir.

Kur'an'daki bu ifadelerin yorumu mahiyetinde bazı hadisler de akrabalar arası ilişkilerin canlı tutulmasını talep etmektedir. Bunlardan en dikkat çekicisi bir kudsi hadistir: *“Allah buyurdu ki, Ben Allah’ım, Ben Rahman’ım, rahm’i (akrabalık ilişkisini) ben yarattım ve onun için kendi ismimden isim türettim, kim bunun hakkını yerine getirerek akrabalık ilişkisini sürdürürse ben de ona yakın olur, kendisine yardımcı olurum; kim de akrabalık bağıni koparırsa ben de onunla ilişkiyi keserim.”*⁸⁵

Bu hadiste akrabalık kelimesinin Arapça karşılığı olan “rahim” kelimesinin Allah’ın Rahman isminden türetilmiş olduğunu öğreniyoruz. “Sıla-i rahim” deyiimi de buradan doğarak “akraba ziyareti” anlamında kullanılmaktadır. *“Akrabalık bağıni koparan (cezasını çekmeden) cennete giremez.”*⁸⁶ *“Faziletli işlerin en üstünü senden ziyareti kesen akrabaları ziyaret ederek ilişkiyi sürdürmektedir.”*⁸⁷ mealindeki hadisler de sila-i rahmin önemini ve bu görevin nasıl yapılacağını ifade etmektedir. Sila-i rahim genel olarak iki şekilde yapılır. Bunlardan birincisi, ziyaret etmek, maddi ve manevi yardımda bulunmak, sevinçli ve acılı günlerinde yanlarında olmaktır. İkincisi ise, akrabalara fiili veya sözlü olarak herhangi bir zarar vermemek, kötülemek, unutmamak ve dargın durmamaktır.

Bayram günlerini yaşıyoruz, görevlerimizin başında sila-i rahim (akraba ziyareti) gelmektedir. Çocukluğumuzda ya da babalarımızın çocukluğunda insanımızın büyük çoğunluğu doğdukları yerlerde yaşadıkları için akraba ziyaretleri ihmal edilmezdi. Gün ya da en fazla hafta geçmezdi ki, akrabalar bir-

84 İsra, 17/26

85 Buhari, Edeb, 13

86 Buhari, Edeb, 11

87 Ahmed, Müsned, III, 438

birlerini ziyaret etmesin. Şimdi kentleşmenin getirmiş olduğu göç olgusu akrabaları birbirinden kopararak her birini farklı şehirlerde yaşamak zorunda bıraktı. Sık sık ziyaretlerde bulunmak oldukça zor. Telefon ve benzeri vasıtalarla görüşmeler oluyor, ancak ev ziyareti yapıp yüz yüze görüşmenin yerini tutması imkânsızdır.

Bu sebeple bayramları bir fırsat bilip akraba ziyaretlerini canlandırırsak önemli bir görevimizi yerine getirmiş oluruz. Zira akrabalık ilişkilerini sürdürmek farz, bu ilişkileri koparmak ise haramdır.

Bayram, Kardeşlik ve İyilikte Dayanışma

Bugün bayramın üçüncü günü. Birlik ve beraberliğin bütün sıcaklığı ile devam ettiği anları yaşıyoruz. Bayramın coşturduğu kardeşlik duygularımızla yarınlarmızı daha da yaşanabilir hâle getirmek için büyük bir dayanışma içerisine girmemiz hayati önem taşımaktadır. Önce Yaratan'ın emrine kulak verelim: "...İyilikte ve iyi şeyleri yapıp kötü şeylerden uzak durma konusunda dayanışma içerisine giriniz. Günah ve düşmanlık konusunda yardımlaşmayınız..."⁸⁸ Allah Resûlü de şöyle demektedir: "Bir kötülük gördüğünüz zaman elinizle düzeltiniz, elinizle düzeltemiyorsanız dilinizle, dilinizle de düzeltemiyorsanız kalbinizle buğz ediniz. Bu, imanın en zayıf derecesidir."⁸⁹ Demek ki dayanışmamız; iyiliklerin yaygınlaşması, zulüm ve haksızlıkların ortadan kalkması, kötülüklerin son bulması için olması gerekiyor.

Ramazan boyunca hep bu konuları işledik, birbirimizi uyardık. Çünkü "fezekkir, feinnezikrâ tenfeu'l-mü'minin (hatırlat, çünkü hatırlatmakta mü'minlere fayda vardır)."⁹⁰ mealindeki Allah kelamı bizi buna mecbur kılmaktadır. Onun için mü'minlerin faydasına olacak iyilikleri, güzellikleri, hayırlı işleri birbirlerine hatırlatmaları ve o iyiliklerin gerçek-

88 Maide, 5/29

89 Müslim, İman, 78

90 Zariyat, 51/55

leşmesi için büyük bir dayanışma içerisine girmeleri gerekmektedir. Bu büyük dayanışmaya niçin bu kadar çok ihtiyaç var?

1. Temelleri sarsılmış olan adalet anlayışımızın yeniden sağlıklı bir zemine oturtulması, hiçbir menfaat ve çıkar ilişkisinin, etnik ayrımcılık, sınıfcılık vb. zararlı anlayışların, terazisini bozamayacağı gerçek adalet sistemine yeniden ulaşılması için bu dayanışmaya ihtiyaç var. Adaletin bozulmaya başladığı yerde zulüm kol gezer. Buna engel olmak için dayanışmaya ihtiyaç var. Zira sevgili Peygamberimiz, “Hiçbir gölgenin bulunmadığı günde Allah’ın, Arş’ın gölgesinde gölgelendireceği yedi sınıf insandan birisinin de adalete sahip çıkan insan olacağını” bildirmektedir.

2. Allah Teala, Din’de bile zorlama olamayacağını (bkz. Bakara, 2/256) buyururken, inancını ve düşüncesini yaşayabilmek için önüne insafsızca ve vicdansızca engeller çıkartılan kendi çocuklarımızın yıllarca akıttığı gözyaşlarının dinmesinin, bu yüzden eğitim hakları ellerinden alınan gençlerimizin dertlerinin son bulmasının önünün açılması için buna ihtiyaç var.

3. Allah Resûlü (s.a.s.), “Sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de gerçekten iman etmiş olmazsınız.” demesine ve ayrıca Veda Hutbesi’nde “ne beyazın siyaha, ne siyahın beyaza, ne Arap olanın Arap olmayana, ne de Arap olmayanın Arap olana hiçbir üstünlüğü yoktur, kim Rabbin emirlerini en iyi yapıp, yasaklarından en çok sakınırsa Allah indinde en üstün olan odur.” buyurmasına rağmen, vatanımızda yaşayan insanları birbirine düşürmek için fitne tohumları ekip birbirine kırdırmak amaçlı akla hayale gelmedik senaryoların açığa çıkarılmasının kolaylaşması için bu dayanışmaya ihtiyaç var.

Bu maddeleri çoğaltabiliriz. Ramazan Bayramı'nın bereketiyle insanımızın bu gerçeklere doğru hissiyatlarının geliştiğini umut ediyorum. Kimin kaçınıcı seferde anlayacağını Allah bilir. Onun için doğruları bıkmadan, usanmadan, kırmadan, rencide etmeden hep anlatmak lazım.

Müjdeleyerek, sevdirek, nefret ettirmeyerek, ikna ederek, dürüst davranarak, emrolduğumuz gibi dosdoğru olarak, Muhammedî bir muhabbet ortamı hazırlayarak anlatmak lazım. Allah Resûlü Efendimiz, kendisini anlamakta zorlananlar için, “*Allah'ım, onlar bilmiyorlar*” diyerek âdeta anlama kabiliyetlerinin gelişmesi için Rabbine yakarıyordu. Bize düşen de kardeşliğimizin, dostluğumuzun, akraba ve komşuluk ilişkilerimizin gelişmesi, millî ve manevî değerlerimize, evrensel erdemlere olan bağlılığımızın artması için anlatmak ve anlaşılması için dua etmektir.

Ülkemizde Ekmek İsrafının Ulaştığı Boyut

Dünyada açlık sorunu o kadar tehlikeli boyutlara ulaştı ki, UNESCO'nun verilerine göre her 4 saniyede bir insan ve her 6 saniyede bir çocuk açlıktan ölmektedir. 6 milyar insanın neredeyse dörtte biri yani 1.200.000 insanın günlük gelirin 1 doların altında olduğu ifade edilmektedir. Bu insanların açlıktan kurtulmaları için 24 milyar dolar yeterli iken, bu parayı açlar için harcamayı çok gören insanlık silahlanmak için 1.5 trilyon harcamaktadır. Ama diğer taraftan kendi elindeki ile yetinmeyip başkalarının rızıkına el uzatarak gasp eden dünyanın insanlarından da her 4 saniyede bir insan tokluktan, yani fazla yemekten ölmektedir. Denge dini İslam zekâtıyla, sadakasıyla, fitnesiyle, özetle karşılığı sırf Allah'tan beklenen verme anlamına gelen infakıyla dengeyi ne güzel kurmuş: Olanın olmayanla paylaşması. İsrâf, edeceğine, olmayana vermesi.

Kur'an-ı Kerim'de "...yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz, Allah israf edenleri sevmez."⁹¹; "Muhakkak israf edenler şeytanların kardeşleri oldular, ve şeytan, Rabbine çok nankör oldu."⁹² buyurulmaktadır. Şu hadis-i şerif ise dinimiz İslam'ın israf konusundaki hassasiyetini çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir: Bir defasında Hz. Peygamber (s.a.s.) Sa'd'e uğ-

91 Araf, 7/31

92 İsrâ, 17/27

radı. Sa'd, bu esnada abdest alıyordu. Resûlullah (onun suyu aşırı kullandığını görünce), “*Bu israf nedir?*” diye sordu. Sa'd de, “abdestte de israf olur mu ya Rasûlellah?” dediğinde Hz. Peygamber, “*Evet, hatta akmakta olan bir nehirden abdest alsan bile*” diye cevap verdi.⁹³

Bu yazımızı israf konusunu sadece Türkiye'deki ekmeğin israfı örneğinden hareketle tamamlamaya çalışacağız. Nitekim toplumumuzun kutsal değerlerinden birisi, sofralarımızın baş tacı olan ekmeğin “nimet” olarak adlandırılması ve onun aynı zamanda alın terini, paylaşmayı ve bereketi ifade etmesidir. Ekmeğe atfedilen bütün kutsal değerlere rağmen, gerek dünyada gerekse ülkemizde en fazla israf edilen gıda ürünlerinden birinin de ekmeğin olduğu bir gerçektir.

Tarih boyunca insanlığın en çok ürettiği ve tükettiği gıda ürünü olan ekmeğin, temel besin kaynaklarından biridir. Doyurucu ve ekonomik olması nedeniyle vücudumuzun ihtiyaç duyduğu günlük besin değerlerinin birçoğu ekmeğin karşılanmaktadır. Örneğin, günlük enerjimizin ortalama % 44'ü sadece ekmeğin, % 58'i ise ekmeğin ve diğer tahıl ürünlerinden sağlanmaktadır.

Yetişkin kadın ve erkeğin günlük ortalama ihtiyaçları düşünüldüğünde, 300 gr ekmeğin günlük alınması gereken enerjinin % 30-36'sını, demirin % 12-48'ini, proteinin % 39-42'sini, kalsiyumun % 9-57'sini, B1 vitamininin % 27-63'ünü, B2 vitamininin % 12-30'unu karşılamaktadır.

Üretilen ekmeğin önemli bir kısmı ne yazık ki gıda olarak tüketilmeyerek çöpe atılmakta ya da hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Yüz milyonlarca insanın aç uyuduğu ve açlık nedeniyle hayatını kaybettiği bir dünyada, ekmeğin israf edilmesi yürek yaralayan bir olgudur.

93 Ebu Davud, Cihad, 21, c.III, s.27

Nitekim açlık ve yetersiz beslenme, nüfusu 6 milyarı geçen dünyamızın en büyük meselelerinden biridir. Yılda **1,5 milyar insanın yetersiz beslendiği** (dünya nüfusunun dörtte biri) ve bir yılda yaklaşık 8 milyon insanın açlık ve yetersiz beslenme nedeniyle hayatını kaybettiği dünyamızda, gıda israfı ciddi boyutlara ulaşmıştır. Yapılan araştırmalara göre dünyada bir yılda; ekonomik değeri 1 trilyon ABD \$'na karşılık gelen **1,3 milyar ton gıda israf edilmektedir**. Dünyadaki gıda kaybı ve israfının dörtte birinin önlenmesi durumunda, yetersiz beslenen birbuçuk milyar insanın gıda ihtiyacı karşılanabilmektedir. Ayrıca ABD ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerde, üretilen gıdanın yaklaşık % 40'ı, AB'de ise üretilen ekmeğin % 30'u israf edilmektedir.

Ekmeğin İsrafı Araştırması Sonuçları

Yaşanan israfın önüne geçmek amacıyla, Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından Türkiye'de ekmeğin üretimi, tüketimi, tüketim alışkanlıkları, ekmeğin israfı ile israfın nerelerde ve ne şekilde gerçekleştiğini ortaya koyan iki araştırma yapılmıştır. Sonuçlardan görülmüştür ki kültürümüzde kutsal bir yeri olan ve nimet olarak addedilen ekmeğin israfı 2008'de %5 iken, 2012'de %20 artışla %6'ya yükselmiştir.

2012 yılında yaptırılan araştırma Türkiye'de; ekmeğin üretiminin günde **101 milyon**, yılda 37 milyar adet, ekmeğin tüketiminin günde **95 milyon**, yılda 35 milyar adet, ekmeğin israfının günde **6 milyon**, yılda **2,1 milyar** adet olduğunu ve üretilen ekmeğin **%5,9'unun** israf edildiğini ortaya koymuştur.

İsrafın Ortaya Çıktığı Yerler

Ekmeğin israfı, ekmeğin üretim veya tüketim süreçlerinin herhangi bir aşamasında meydana gelebilmektedir. **Üretilen ek-**

meğin; 3 milyonunun daha satılmadan fırınlarda (%51,4), **2,3 milyonunun** hanelerde (%37,9), **0,6 milyonunun** personel ve öğrenci yemekhaneleri ile lokanta ve otellerde (%10,7) **israf** edildiği ortaya çıkmıştır.

İsrafın Ekonomik Boyutu

Araştırmaya göre kişi başı ekmeğin israfı günlük 20 gr'dır. Bu miktar az gibi gözükse de ülke nüfusu göz önünde bulundurulduğunda, israfın yıllık ekonomik boyutu ekmeğin 2,80 TL olan kg birim fiyatından hareketle **1,5 milyar TL**'dir. Bu rakam ülkemiz için çok önemli bir kayıptır. **Nitekim 1,5 milyar TL ile her yıl 500 okul, 80 hastane veya 500 km bölünmüş yol** yapılabilir. Bu rakam, dünya birincisi olduğumuz ve yaklaşık 140 ülkeye gerçekleştirilen un ihracatından elde edilen gelire eşdeğerdir.

Ekmeğin İsrafıyla Ortaya Çıkan Diğer İsraflar

Ekmeğin israfı nedeniyle ortaya çıkan bu kayıpla birlikte; toprak, su, gübre, ilaç, tohum, enerji, iş gücü, emek, zaman, geleceğimiz ve dünyada yetersiz beslenen diğer insanların hakkı da ziyan olmaktadır. İsfraf edilen her ekmeğin, küresel ısınmaya neden olan sera gazı salınımının artmasına ve her yıl milyarlarca litre suyun boşa harcanmasına neden olmaktadır.

Nitekim, UNESCO Su Eğitimi Enstitüsü'nün Aralık 2010 tarihli raporuna göre; **1 kg ekmeğin** tarladan sofraya olan sürecinde Türkiye'de **2112 litre**, dünyada ise **1608 litre** su tüketilmektedir. Bir yılda israf edilen ekmeğin **Türkiye'nin 23 günlük ihtiyacı** karşılanabilmekte, israf edilen ekmeğin karşılık gelen **570 bin ton buğday** için her yıl **235 bin hektar** alan boş yere işlenmektedir. Yine ekmeğin israfıyla birlikte her yıl; **8.130 ton tuz, 21 bin ton yakıt ve 1,2 milyar metreküp su** israf edilmektedir.

Araştırma sonucunda, ekmek israfının kötü niyetten ziyade “**ihmal ve bilgisizlikten**” kaynaklandığı ve israfın engellenmesi hususunda toplumumuzun bilgilendirilmeye ve bilinçlendirilmeye ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Yaşanan bu israfın ve israftan kaynaklı ekonomik kaybın önüne geçmek için bir sosyal sorumluluk projesi olarak, 17 Ocak 2013 tarihinde, ülke genelinde “**Ekmek İsrafını Önleme Kampanyası**” başlatılmıştır.

Kampanyanın Hedefi

“Ekmek İsrafını Önleme Kampanyası” ile; israf konusunda sosyal duyarlılık oluşturmak, israfı üretim ve tüketim aşamalarında önlemek, ekmeğin ihtiyaç kadar alınmasını ve doğru muhafaza edilmesini sağlamak, bayatlayan ekmeklerin değerlendirilme yöntemleri konusunda toplumu bilgilendirmek, israfı önleyerek ülke ekonomisine katkı sağlamak, hayvan beslenmesinde kullanılan ekmeğin de israf olduğuna dikkat çekmek; özde ekmeğin israfına, genelde ise tüm israfı vurgu yapmak amaçlanmaktadır. Aynı zamanda kampanya ile topluma daha sağlıklı beslenme alışkanlığının kazandırılması amacıyla “tam buğday ekmeği” tüketilmesi teşvik edilmektedir.

İsrafı Önlemek İçin Yapılması Gerekenler

Fırınlarda ihtiyaçtan fazla ekmek üretilmemesi ve iade ekmek kabul edilmemesi, ekmeğin evlere ve kurumlara ihtiyaçtan fazla alınmaması, yemekhanelerdeki rol ekmeğin üstü kapalı veya ambalajlı olarak sunulması, ekmeğin sofralara ince dilimler halinde sunulması, ekmeğin doğru yöntemlerle muhafaza edilmesi, bayatlamış ekmeğin uygun yöntemlerle yine insan gıdası olarak değerlendirilmesi, ekmeğin hayvan beslenmesinde kullanılmaması, ekmek üretiminde çalışanların ve tüketicilerin bu konularda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Ekmek israfının önlenmesi konusunda toplumun bilinçlendirilmesini amaçlayan ve yurt genelinde çeşitli bilgilendirici çalışmalarla sürdürülen “Ekmek İsrafını Önleme Kampanyası”na, toplumun her kesiminin sahip çıkması ve destek olması gerekmektedir. Çünkü çöpe atılan her dilim ekmekle milli servetimiz, doğal kaynaklarımız, emeğimiz ve geleceğimiz de heba olmaktadır. Bu bakımdan çöpe atılan her parça ekmek ile nelerin çöpe atıldığı, nelere sebep olunduğu bir kere daha düşünülmelidir. Sahip olunan zenginlikler, insanlara israfla kaynaklarını heba etme hakkını vermediği gibi “dünya bize atalarımızdan miras kalmadı, onu çocuklarımızdan ödünç aldık” bilinciyle hareket edilmeli ve sahip olunan bu zenginlikler korunmalıdır. Yüz milyonlarca insanın aç uyuduğu ve açlık nedeniyle hayatını kaybettiği bir dünyada; ekmeğimizi, emeğimizi ve geleceğimizi israf etmemeliyiz. İsfraf edilen her dilim ekmekte, dünyadaki aç insanların hakkının bulunduğu unutulmamalıdır.

Son olarak Hz. Peygamber’in şu hadisini paylaşalım ve birbirimize hatırlatalım:

“Kibirsiz ve israf etmeden yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz.”⁹⁴

94 Tirmizî, Birr, 41, IV, 343

